

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი

ივანე აბრამაშვილი

ტრანსფორმაციული მშვიდობის მშენებლობა კვიპროსსა და
საქართველოში: შედარებითი კვლევა

დიპლომატია და საერთაშორისო პოლიტიკა

სამაგისტრო ნაშრომი შესრულებულია დიპლომატიისა და საერთაშორისო
პოლიტიკის მაგისტრის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

ნაშრომის ხელმძღვანელი: თორნიკე თურმანიძე
ასოცირებული პროფესორი

თბილისი, 2018

ტრანსფორმაციული მშვიდობის მშენებლობა კვიპროსსა და საქართველოში: შედარებითი კვლევა

ანოტაცია

ნაშრომის მიზანია სამშვიდობო თეორიების პრიზმიდან შეისწავლოს საქართველოსა და კვიპროსის ეთნო-პოლიტიკური კონფლიქტების დარეგულირების განსხვავებული დინამიკის მიზეზები.

ნაშრომის საკვლევ პრობლემას წარმოადგენს ის ვითარება, რომლის მიხედვით მსგავსი პოსტ-კონფლიქტური გარემოებების მიუხედავად კვიპროსში 2017 წლის მდგომარეობით მოხერხდა კონფლიქტის პოზიტიური ტრანსფორმაცია, ხოლო საქართველოს კონფლიქტურ რეგიონებში – აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში – ვერა.

ნაშრომის მთავარ საკვლევ კითხვაა თუ რატომ ვერ მოხდა კონფლიქტების პოზიტიური ტრანსფორმაცია საქართველოში კვიპროსისგან განსხვავებით. ნაშრომის ჰიპოთეზას წარმოადგენს მოსაზრება, რომლის მიხედვით საქართველოში, კვიპროსისგან განსხვავებით კონფლიქტის ტრანსფორმაცია ვერ მოხერხდა კონფლიქტის გათიშულ საზოგადოებებს შორის ფიზიკური ინტერაქციის არარსებობის გამო.

სტრუქტურულად, ნაშრომის პირველი ნაწილი ეთმობა კვლების აქტუალობისა და მეთოდოლოგიის აღწერას, ასევე კვლევის შედეგებისა და ჰიპოთეზის დასადასუტრებლად გამოყენებული – ჯონ პოლ ლედერაქის ტრანსფორმაციული მშვიდობის მშენებლობის თეორიის ანალიზს. პირველ ნაწილში ასევე მიმოხილულია რელევანტური სამეცნიერო ლიტერატურა. ნაშრომის მეორე ნაწილი ფოკუსირებულია კვიპროსსა და საქართველოში სამშვიდობო პროცესების დინამიკის აღწერაზე, გამოკვლევასა და მათ შედარებით ანალიზზე.

შედარებითი ანალიზისას გამოიკვეთა ნაშრომის ჰიპოთეზის ემპირიული რელევანტურობა და წარმოჩინდა პირდაპირი კორელაცია კონფლიქტით გათიშული საზოგადოებების

ერთმანეთთან ფიზიკურ ინტერაქციასა და კონფლიქტის პოზიტიურ ტრანსფორმაციას შორის.

Transformative Peacebuilding in Cyprus and Georgia: Comparative Study

I.Abramashvili

Abstract

Aim of this research is to study the reason of different dynamics of peacebuilding processes in Georgia and Cyprus.

Research puzzle of the paper is the setting, where despite the same post-conflict environment by 2017 conflict was positively transformed in Cyprus while in Georgia's conflict affected regions - in Abkhazia and South Ossetia - were not.

Research question of the paper is the following – why conflict transformation did not take place in Georgia unlike Cyprus? Hypothesis states that unlike Cyprus, conflict transformation in Georgia was not possible due to lack of physical interaction between conflict-divided societies.

Structurally first part of the paper focuses on the methodology and importance of the research as well as analysis of the John Paul Lederach's Transformative Peacebuilding Theory which is used for the explanation of the hypothesis. Relevant academic literature is also reviewed in the first part of the study. Second part of the paper moves on to the description, study and comparative analysis of peace process in Cyprus and Georgia.

Comparative analysis shows the empirical relevance of the hypothesis and presents direct correlation between physical interaction between conflict-divided societies and conflict transformation.

სარჩევი

შესავალი.....	6
1. კვლევის მნიშვნელობა და მეთოდოლოგია.....	10
2. ჯონ პოლ ლედერაქის ტრანსფორმაციული მშვიდობის მშენებლობის თეორია.....	13
3. ლიტერატურული მიმოხილვა.....	17
4. მშვიდობის მშენებლობის დინამიკა კვიპროსზე 1974–2017 წლებში.....	26
5. მშვიდობის მშენებლობის დინამიკა საქართველოში 1992–2017 წლებში.....	32
5.1 ქართულ–ოსური სამშვიდობო პროცესები 1992–2008 წლებში.....	32
5.2 ქართულ–აფხაზური სამშვიდობო პროცესები 1993–2008 წლებში.....	36
5.3 სამშვიდობო პროცესი ოკუპირებული ტერიტორიების მიმართ 2008–2017 წლებში.....	41
6. კონფლიქტების ტრანსფორმაცია კვიპროსზე და საქართველოში: შედარებითი ანალიზი.....	45
დასკვნა.....	48
ბიბლიოგრაფია.....	49

შესავალი

„ცივი ომის“ დასრულებამ და მანამდე არსებული მსოფლიო წესრიგის ცვლილებამ, 1990–იან წლებში ახალი პრობლემები მოიტანა აფრიკასა და პოსტ-კომუნისტურ სივრცეში მზარდი კონფლიქტების სახით. თავისი არსით, ეს კონფლიქტები საკმაოდ განსხვავდებოდა მანამდე გავრცელებული შეიარაღებული დაპირისპირებებისგან, ვინაიდან ისინი სახელმწიფოების შიგნით და არა მათ შორის ვითარდებოდა. გამომდინარე იქიდან, რომ ახალბედა, დამოუკიდებელ ქვეყნებს არ გააჩნდათ მყარი ინსტიტუტები, დემოკრატიული პოლიტიკური სისტემა, მდგრადი ეკონომიკური მოდელი და განვითარებული სამოქალაქო საზოგადოება, შიდა ომები დიდ საფრთხეს უქმნიდა მათ სახელმწიფოებრიობას. შესაბამისად საჭირო გახდა ახალი გლობალური მშვიდობის არქიტექტურა, რომელიც მოერგებოდა ამგვარ, ე.წ. „პოსტ-ვესტვალური“ სისტემას.

გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, რომელიც იმ პერიოდში აღიქმებოდა გლობალური მშვიდობის დამცველად და მასზე დიდი იმედები მყარდებოდა, იძულებული გახდა სამოქალაქო ომებში ჩაბმული „შეუმდგარი სახელმწიფოებისთვის“ ეზრუნა ისეთი მოდელის შექმნაზე, რომელიც მათ დაიხსნიდა კონფლიქტის დამანგრეველი შედეგებისგან და ამავდროულად მისცემდა განვითარების საშუალებას. გაერომ მართლაც უდიდესი როლი ითამაშა გლობალური სამშვიდობო პოლიტიკის შემუშავებაზე და საფუძველი ჩაუყარა მშვიდობის ინსტიტუციონალიზაციას. სწორედ ამ პერიოდიდან ჩნდება მშვიდობის მშენებლობის თანამედროვე ტენდენციები, რომელიც სამ თაობად შეიძლება დაიყოს (Newman, Paris and Richmond, 2009, გვ.5–6).

პირველი თაობის მშვიდობის მშენებლობა მჭიდროდაა დაკავშირებული მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ პოლიტიკური რეალიზმის დომინანტობასთან, ვინაიდან ამ პერიოდში საერთაშორისო საზოგადოების ამოცანა იყო კონფლიქტის მართვა, მისი დასრულება და არა მოგვარება (Richmond, 2008, გვ.99). რეალისტთა უმრავლესობა უპირატესობას ანიჭებდა სახელმწიფოთა უსაფრთხოებას და არ უღრმავდებოდა კონფლიქტის ადამიანურ ფესვებს, შედეგად მშვიდობა აღქმული იყო მისი ნეგატიური გაგებით, როგორც ომის არარსებობა,

და აქედან გამომდინარე მის შენარჩუნება ხდებოდა სამხედრო ძალით, ალიანსებით, შეკავებითა და მონიტორინგით (Carey, 2012, გვ. 63).

მეორე თაობის მშვიდობის მშენებლობამ პირველზე გაცილებით ამბიციური სახე მიიღო, ვინაიდან იგი არამხოლოდ კონფლიქტის დასრულებას, არამედ მის მოგვარებას ისახავდა მიზნად. ლიბერალური და მარქსისტული სკოლების გავლენით იგი კონფლიქტს უყურებდა ფსიქოლოგიური, სოციალური, ეკონომიკური და პოლიტიკური პრიზმიდან, შესაბამისად მეორე თაობის მშვიდობის მშენებლობაში მთავარი ფოკუსი გაკეთდა არა სახელმწიფოებზე, არამედ ინდივიდებსა და საზოგადოებრივ გაერთიანებებზე (Richmond, 2008, გვ. 101).

რაც შეეხება თანამედროვე მესამე თაობის მშვიდობის მშენებლობას, ის კიდევ უფრო კომპლექსური და პოლისტური აღმოჩნდა წინარმოხედებთან შედარებით. იგი ცნობილი გახდა „ლიბერალური მშვიდობის მშენებლობის“ სახელით, რომელიც თავის იდეოლოგიურ საწყისებს სმიტის, კანტის, ჰეგელის, კეინზისა და როულზის ნაზრევებიდან იღებს (Öjendal and Ou, 2015, გვ. 932). მისი ამოსავალი წერტილია ომით დაზარალებულ საზოგადოებებში ინდივიდუალური უფლებების, კანონის უზანაესობის, თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკისა და დემოკრატიის გაძლიერებით ლიბერალური ტიპის სახელმწიფოს შექმნა, რომელმაც შემდგომ თავად უნდა ჩაახშოს შიდა ძალადობა (Patrick, 2017, გვ. 59). რაც შეეხება პრაქტიკაში მის საჭიროებას, ეს ცივი ომის დასრულებამ და შიდა-სახელმწიფოებრივი კონფლიქტების მატებამ გამოიწვია. ახალი ამოცანა ხდებოდა იმგვარი მშვიდობის დამყარება, რომელიც გაცდებოდა პატრულირებასა და ცეცლის-შეწყვეტის მონიტორინგს და სანაცვლოდ ხელს შეუწყობდა დემოკრატიზაციასა და სახელმწიფოს მშენებლობას (Graef, 2015, გვ. 20).

მშვიდობის მშენებლობის ევოლუციის მოცემული მოკლე ანალიზი ერთგვარი კონტექსტუალური შესავალია წინამდებარე ნაშრომის მთავარი მიზნის უკეთ აღსაქმელად - გაცდეს საერთაშორისო ურთიერთობების ტრადიციულ თეორიულ სკოლებს და სამშვიდობო თეორიების პრიზმიდან გამოიკვლიოს საქართველოსა და კვიპროსის ეთნო-

პოლიტიკური კონფლიქტების დარეგულირების განსხვავებული დინამიკის მიზეზები. მათგან პირველ შემთხვევაში ნაგულისხმევია ქართულ–აფხაზური და ქართულ–ოსური სამშვიდობო პროცესები, მეორეში კი კვიპროსის ჩრდილოეთ და სამხრეთ ნაწილებს შორის ურთიერთობა.

მოცემული სახელმწიფოები საკვლევად შეირჩა რამდენიმე ძირითადი საერთო მახასიათებლის გამო, კერძოდ: ორივე ქვეყნის ტერიტორიაზე მომხდარ კონფლიქტებში ფიგურირებს ეთნიკური ფაქტორი; ორივე ქვეყანაში კონფლიქტით დაზარალებული მხარეები მიეკუთვნებიან ღრმად დაყოფილი საზოგადოებების კატეგორიას; ორივე მათგანის ტერიტორიის ნაწილი ოკუპირებულია გარე ძალის მიერ; ორივე კონფლიქტი დროში გაწელილი კონფლიქტების (protracted conflicts) კატეგორიას განეკუთვნება. საინტერესოა, რომ ამგვარი მსგავსი პოსტ-კონფლიქტური გარემოებების მიუხედავად კვიპროსში მოხერხდა კონფლიქტის პოზიტიური ტრანსფორმაცია, ხოლო საქართველოში ვერა, გამომდინარე აქედან, ნაშრომის მთავარ საკვლევ კითხვას წარმოადგენს ის, თუ რატომ ვერ მოხდა კონფლიქტების პოზიტიური ტრანსფორმაცია საქართველოში კვიპროსისგან განსხვავებით? ნაშრომის ჰიპოთეზად შემოთავაზებულია მოსაზრება, რომ საქართველოში, კვიპროსისგან განსხვავებით კონფლიქტის ტრანსფორმაცია ვერ მოხერხდა კონფლიქტში მყოფ საზოგადოებებს შორის ფიზიკური ინტერაქციის არარსებობის გამო. ნაშრომში დამოუკიდებელ ცვლადს წარმოადგენს კონფლიქტის მხარე საზოგადოებებს შორის ფიზიკური ინტერაქცია ხოლო დამოკიდებულ ცვლადს კონფლიქტის პოზიტიური ტრანსფორმაცია. აღნიშნული ჰიპოთეზა ახსნილი იქნება ჯონ პოლ ლედერაქის ინეგრირებული ტრანსფორმაციული მშვიდობის მშენებლობის თეორიით. რაც შეეხება დროით ჩარჩოს, კვიპროსის შემთხვევაში ეს იქნება 1974–2017 წლები, საქართველოს შემთხვევაში კი 1993–2017 წლები.

სტრუქტურულად, ნაშრომის ძირითადი ნაწილი ეთმობა კვიპროსსა და საქართველოში სამშვიდობო პროცესების დინამიკის შესწავლასა და მათ შედარებით ანალიზს, ასევე იმ თეორიული ქოლგის აღწერას, რომლის ქვეშაც აიხსნება ზემოთ აღნიშნული ჰიპოთეზა. ვინაიდან მოცემული ნაშრომი ნაწილობრივ შედარებით ახალ აკადემიურ დისციპლინას –

მშვიდობის კვლევებს განეკუთვნება, მნიშვნელოვანია, რომ საკვლევ კითხვასა და ჰიპოთეზაში გაჟღერებული რამდენიმე ტერმინი განიმარტოს რათა მათი ბუნდოვანებითა და გაუგებრობით გამოწვეული რისკები იმთავითვე იყოს მინიმალიზირებული, ასევე აუცილებელია მოხდეს ცვლადების ოპერაციანიონალიზაცია:

- *ღრმად დაყოფილი საზოგადოებები* – ამ ტერმინის ყველაზე სრულყოფილი განმარტება ეკუთვნის ცნობილ ამერიკელ მშვიდობის მკვლევარს ჯონ პოლ ლედერაქს, რომლის მიხედვით ღრმად დაყოფილი საზოგადოებების მთავარი მახასიათებლებია: სტრუქტურული უსამართლობა, კონფლიქტის ხაზების გავლება ჯგუფურ იდენტობაზე, კონფლიქტის ღრმა ისტორიული ფესვები, ფიზიკური ძალადობის გამოცდილება, კონფლიქტის მხარეების გეოგრაფიული სიახლოვე (Christie, Wagner and Winter, 2001).
- *ღროში გაწეილი კონფლიქტები* – აღნიშნული ტერმინით კლასიფიცირდება ისეთი კონფლიქტები, რომლებიც რთულად მოსაგვარებელია და ახასიათებს დაბალი დინამიკა (Nilsson and Kreutz, 2010, გვ. 3)
- *კონფლიქტის ტრანსფორმაცია* – მოცემული ტერმინით განისაზღვრება კონფლიქტის ფაზის ცვლილება, ანუ რამდენად გადადის ლატენტური კონფრონტაცია დინამიურ, სტაბილური მშვიდობის შექმნაზე ორიენტირებულ ურთიერთობებზე. კონფლიქტის ტრანსფორმაცია ხდება ოთხ დონეზე: ინდივიდუალურ, ურთიერთობით, სტრუქტურულ და კულტურ დონეებზე (Lederach, 1997, გვ. 84).
- *კონფლიქტში მყოფი საზოგადოებები* – ვინაიდან ნაშრომი ფოკუსირებულია კვიპროსსა და საქართველოში კონფლიქტებით დაზარებულ საზოგადოებებს შორის მშვიდობის მშენებლობის ანალიზზე, მასში კვიპროსის შემთხვევაში კონფლიქტის მხარეებად მოიაზრებიან კუნძულის ჩრდილოეთ და სამხრეთ ნაწილში მაცხოვრებელი ეთნიკურად თურქი და ბერძენი მოსახლეობა; საქართველოს შემთხვევაში კონფლიქტის მხარეებად ითვლებიან თბილისის მიერ კონტროლირებად ტერიტორიაზე მაცხოვრებელი ეთნიკურად ქართველები და

სოხუმისა და ცხინვალის დე-ფაქტო მთავრობების მიერ კონტროლირებად ტერიტორიაზე მაცხოვრებელი აფხაზები და ოსები. ვინაიდან გალისა და ახალგორის რაიონის მოსახლეობა მათი ეთნიკური ნიშნის გამო მუდმივი დისკრიმინაციის მსხვერპლია (საქართველოს სახალხო დამცველი, 2016), ეს საზოგადოებები მოიაზრებიან ქართული მხარის ნაწილად. ნაშრომი არანაირად არ ტოვებს განზე კვიპროსის თურქული და საქართველოს რუსული სამხედრო ოკუპაციის შედეგებს, მაგრამ ვინაიდან ორივე ქვეყანაში შერიგების პროცესში ჩართულ მხარეებს სწორედ აღნიშნული საზოგადოებები წარმოადგენენ, ნაშრომში ძირითადი ფოკუსი მათზე გაკეთდება.

- **ფიზიკური ინტერაქცია** – მოცემული ცვლადი გაიზომება კონფლიქტის მხარეებს შორის ერთმანეთთან მიმოსვლის თავისუფლების ხარისხისა და მასშტაბურობის შეფასებით.
- **კონფლიქტის პოზიტიური ტრანსფორმაცია** – მოცემული ცვლადის გაიზომება კონფლიქტის მხარეებს შორის მიმდინარე დიალოგის დინამიკისა და შედეგიანობის შეფასებით.

1. კვლევის მნიშვნელობა და მეთოდოლოგია

შეიარაღებული კონფლიქტები და კონფლიქტის შემდგომი სიტუაციების მართვა დღემდე თანამედროვე გლობალური მსოფლიოსთვის ერთ-ერთ უმთავრეს გამოწვევად რჩება. შეიარაღებული კონფლიქტების მიზეზებისა და შედეგების კომპლექსურობის გამო ჯერ კიდევ არ არსებობს კონსენსუსი იმ მკაფიო მიდგომებზე, რომელიც კონფლიქტის შემდგომი მშვიდობის სტაბილურობასა და მდგრადობას უზრუნველყოფდა. კონფლიქტთა უმეტესობა იმდენად ღრმავ, რომ ისინი არასდროს არაა სტატიკური, პირიქით ჯონ პოლ ლედერაქის მიხედვით ისინი „დინამიური და გამომტყველებითია“, რომელთა ტრანსფორმაციას საფუძვლად ადამიანთა ურთიერთობა და ინტერაქცია უდევს (Lederach, 1997, გვ.63)

აღსანიშნავია ისიც, რომ ამ საკითხის აკადემიური შესწავლა ჯერ მხოლოდ ფორმირების პროცესშია და ახალ დარგად ითვლება. გარდა ამისა იგი თავის თავში აერთიანებს საერთაშორისო ურთიერთობების, პოლიტიკის, სოციოლოგიის, ნაციონალიზმის, ფსიქოლოგიისა და რელიგიის ელემენტებს, თუმცა თანამედროვე გლობალური მსოფლიო კვლავ „კრიზისული მენტალიტეტით“ მოქმედებს (Lederach, 1997, გვ. 74). მართლაც, საერთაშორისო საზოგადოებისთვის ბევრად უფრო მარტივია შეიარაღებული დაპირისპირებისთვის სწრაფი პოლიტიკური გამოსავლის მოძებნა და მხარეების მოლაპარაკების პროცესში ჩაბმა ვიდრე გრძელვადიანი და მდრგადი მშვიდობის მშენებლობის პროცესის დაგეგმვა და მართვა.

გამომდინარე იქიდან, რომ ერთი მხრივ ნაშრომი ცდება საერთაშორისო ურთიერთობების ტრადიციულ თეორიულ ჩარჩოებს და მშვიდობის მშენებლობაში არსებული მიდგომების კრიტიკულ გააზრებას ემსახურება, ხოლო მეორე მხრივ იგი აანალიზებს კვიპროსისა და საქართველოს შემთხვევებს, იგი მნიშვნელოვანი შენატანი იქნება მშვიდობის კვლევების თეორიულ გამდიდრებასა და მის პრაქტიკულ გამოყენებაში. ამასთან აღნიშნული კვლევა წარმოადგენს ერთ–ერთ პირველ მცდელობას მშვიდობის თეორიების კუთხიდან ახსნას საქართველოს სამშვიდობო პროცესები. მართლაც, საქართველოსთვის მისი ტერიტორიების სამხედრო ოკუპაცია და საზოგადოებრივი გათიშულობა ქართველებსა და აფხაზებს და ქართველებსა და ოსებს შორის მოცემულ კვლევას საკმაოდ აქტუალურს ხდის. მიუხედავად იმისა რომ აფხაზეთსა და ცხინვალის რეგიონში მომხდარი შეიარაღებული დაპირისპირების დასრულების შემდეგ 25 წელი გავიდა, ეს კონფლიქტები დღემდე განსაზღვრავენ საქართველოს ყოფას რამდენიმე მიზეზის გამო:

- არსებული მყიფე მშვიდობა ძალადობის გაღვივების მუდმივ საფრთხეს შეიცავს, უპირველესად რუსეთის ოკუპაციის გამო;
- თბილისის კონტროლირებად ტერიტორიაზე ასობით ათასი დევნილი ცხოვრობს (საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო, 2014, გვ. 3);

- ქართული, აფხაზური და ოსური საზოგადოებები ღრმა ფსიქოლოგიური ტრავმის ქვეშ ცხოვრობენ;
- მოუგვარებელი კონფლიქტები ხელს უშლიან საქართველოს ეკონომიკურ და პოლიტიკურ განვითარებას.

რაც შეეხება ნაშრომის კვლევის მეთოდოლოგიას, აქ გამოყენებული იქნება მონოგრაფიული გამოკვლევა, იგივე შემთხვევის შესწავლა ან მონოგრაფიული კვლევა, რომელიც ინგლისური ტერმინის „case-study“-ის ქართული ანალოგია (ზურაბიშვილი, 2006, გვ. 61). მონოგრაფიული კვლევა ხასიათდება იმით, რომ იგი მკვლევარს საშუალებას აძლევს ყველა ხელმისაწვდომი საშუალებით სიღრმისეულად გამოიკვლიოს ესე თუ ის თემა, რაც თავის მხრივ კვლევის სანდოობის ზრდას უზრუნველყოფს, შესაბამისად შემთხვევის შესწავლის დროს შესაძლებელია რამდენიმე მეთოდიკის გამოყენება რათა მოხდეს საკვლევი ობიექტზე მრავალმხრივი მონაცემების შეგროვება (ზურაბიშვილი, 2006, 62). გამომდინარე იქიდან, რომ ნაშრომში შესწავლილი იქნება ორი შემთხვევა კვიპროსისა და საქართველოს სახით, აღნიშნულ მონოგრაფიულ კვლევას ექნება შედარებითი ხასიათი, ვინაიდან სწორედ ეს მეთოდოლოგიური იარაღი იძლევა ორი ან მეტი კონტექსტის შესწავლისა და მათ შორის კაუზალური კავშირის დადგენით ცოდნის გენერალიზების საშუალებას, რათა გამოჩნდეს თუ რამდენად მუშაობს კონკრეტული პოლიტიკა ამა თუ იმ გარემოში (Goodrick, 2014, გვ. 1)

გარდა ამისა ნაშრომში დამატებით გამოყენებული იქნება კონტენტ-ანალიზი და დისკურსული ანალიზი. პირველის საშუალებით შესაძლებელია დოკუმენტების ან წერიითი სახით წარმოდგენილი ზეპირსიტყვიერი კომუნიკაციების ანალიზი, (Berg, 2007, 240-241) ხოლო მეორე გამოიყენება საუბრისა და ტექსტების გამოკვლევისას და შეიძლება განიმარტოს როგორც „მეთოდებისა და თეორიების ნაკრები, გამოყენებული და სოციალურ კონტექსტში ნახმარი ენის შესასწავლად.“ (Hogan, 2013) ვინაიდან დისკურსული ანალიზი შიდა განშტოებებით ხასიათდება, საჭიროა დაზუსტდეს, რომ ნაშრომში გამოყენებული იქნება კონკრეტულად კრიტიკული დისკურს-ანალიზი. განხილული ორი მიდგომა

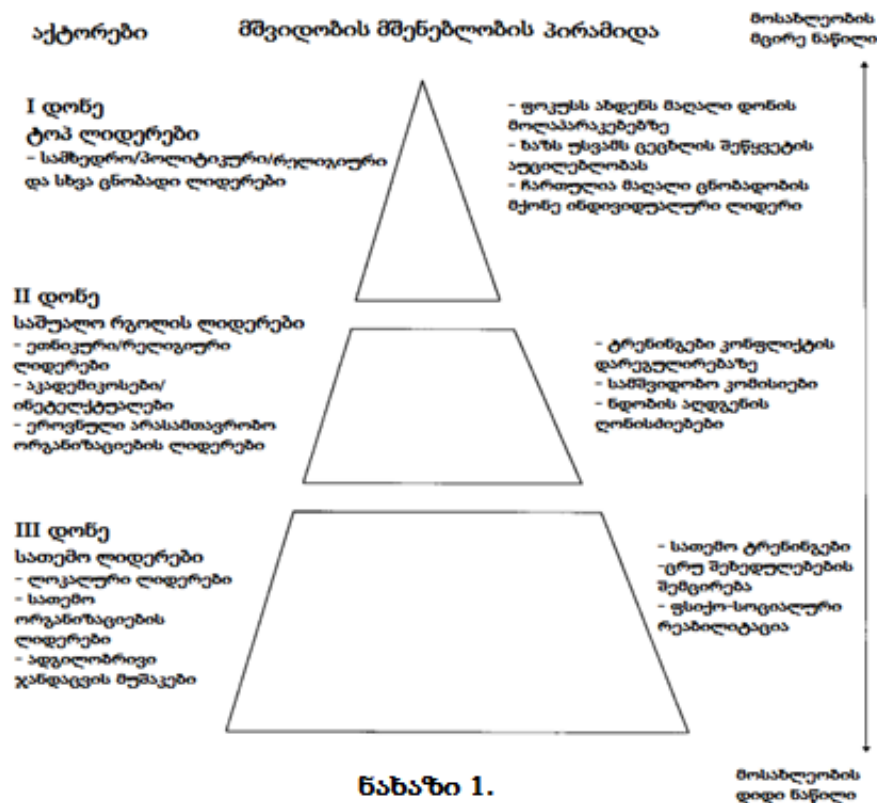
კვლევის მანძილზე გამოყენებული იქნება ოფიციალური დოკუმენტების, სტატიების, შესასწავლი კონფლიქტის მხარე ლიდერების გამოსვლებისა და ინტერვიუების ანალიზში.

2. ჯონ პოლ ლედერაქის ტრანსფორმაციული მშვიდობის მშენებლობის თეორია

მშვიდობის კვლევებში, რომელიც აკადემიურ, თეორიულ და პრაქტიკულ საქმიანობას ერთდროულად მოიცავს, რამდენიმე სკოლა არსებობს. მათგან განსაკუთრებით საინტერესო და გავლენიანია კონფლიქტის ტრანსფორმაციული სკოლა, რომლის ერთ-ერთ მოწინავე მოაზროვნეს ამერიკელი ჯონ პოლ ლედერაქი წარმოადგენს. იოჰან გალტუნგის, ჯონ ბარტონისა და ადამ ქარლის იდეებზე დაყრდნობითა და მათი განვრცობით მან ჩამოაყალიბა პირველი სიღრმისეული და ფართოდ აღიარებული ტრანსფორმაციული მშვიდობის მშენებლობის თეორია. ამ უკანსკნელის მიხედვით კონფლიქტი დაუსრულებელი, უწყვეტი პროცესია, რომლის არა გადაჭრა, არამედ მხოლოდ ფორმის ცვლილებაა შესაძლებელი და ის გადის გზას ტრანზიციიდან შერიგებამდე. ეს მიდგომა წარმოადგენს დამკვიდრებული და გაბატონებული ემანსიპატორული, „დანიშნულებრივი“ (prescriptive) მოდელის გადააზრებას, რომლის მიხედვით მშვიდობის მშენებლობა წინასწარ განსაზღვრული გეგმით, „რეცეპტებით“ მიმდინარეობს.

1980-იანი წლების ბოლოსა და 1990-იანი წლების დასაწყისში, ჯონ პოლ ლედერაქის მიერ ტრანსფორმაციული მშვიდობის მშენებლობის თეორიის განვითარებას ცივი ომის დასრულება და უამრავი ახალი კონფლიქტის კერის გაჩენა დაემთხვა. ანგოლაში, სომალისა და იუგოსლავიაში ომების დაწყებამ, ასევე რუანდის გენოციდმა, ნათლად წარმოაჩინა გარედან და ხელოვნურად დამყარებული მშვიდობის შეზღუდვები, რა პრაქტიკასაც მანამდე ბევრი ოპტიმიზმით უყურებდა. სამხრეთ სომალიში, სადაც მშვიდობის დამყარების მიზნით არაერთხელ განხორციელდა ინტერვენცია, ძალადობის აღმოფხვრა დღემდე ვერ ხერხდება. სწორედ კონფლიქტის საწყის ეტაპზე სომალიში

მიმდინარე სამშვიდობო პროცესებში ჩართულობა, ასევე სხვადასხვა კონფლიქტის კონტექსტიდან მიღებული გამოცდილება დაეხმარა ჯონ პოლ ლედერაქს შეემუშავებინა და პრაქტიკული მაგალითებით გაემდიდრებინა საკუთარი თეორია.

ჯონ პოლ ლედერაქის თეორია დაეფუძნა საზოგადოების მრავალდონიან, მრავალშრიან მოქმედებას, რომელიც ლიბერალური და ნეოლიბერალური მშვიდობის თეორიებისგან განსხვავებით მშვიდობის შენების პროცესში უფრო დიდ როლს ანიჭებდა საზოგადოების ქვედა და შუა ფენებს, ვიდრე ელიტებს. ამასთან, მისი თეორიის

მიხედვით საერთაშორისო აქტორების ჩართულობა იზღუდება მხოლოდ ფასილიტატორის როლამდე, რომლებიც აღარ კარნახობენ კონფლიქტში ჩაბმულ მხარეებს კონფლიქტის გადაჭრის საბოლოო შედეგის პირობებს (Matyók, Senehi and Byrne, 2011, გვ. 130). მართლაც, აღნიშნულ თეორიას უკანა პლანზე გადაჰყავს ტრადიციული დიპლომატია და აწინაურებს კონფლიქტის ჰუმანოცენტრულ ასპექტებს. ის ამტკიცებს, რომ კონფლიქტის ემოციურ, აღქმით, სოციო-ფსიქოლოგიურ და სულიერ განზომილებაზე ფოკუსირება მშვიდობის მშენებლობის ცენტრალური და არა მეორეხარისხოვანი დანიშნულებაა (Lebovic, 2013, გვ. 18).

მშვიდობის მშენებლობაში მოქმედი მთავარი აქტორების ვიზუალური განსახიერებაა ჯონ პოლ ლედერაქის მიერ შემუშავებული სამდონიანი პირამიდის მოდელი (იხ. ნახაზი 1).

ლედერაქი საზოგადოებას სამ ნაწილად ჰყოფს, რომლის სათავეში არიან პოლიტიკოსები, სამხედრო ლიდერები, მრჩევლები და სხვა ადამიანები, რომლებიც მაღალი დონის მოლაპარაკებებში მონაწილეობენ რაიმე სახის პოლიტიკური გადაწყვეტილების ან კომპრომისის მისაღწევად. შუა დონეზე იმყოფებიან სექტორული ლიდერები, ანუ ბიზნეს ლიდერები, აკადემიკოსები, რელიგიური წინამძღოლები და ა.შ. რაც შეეხება, ბოლო, მესამე დონეს აქ ლედერაქი მოიაზრებს საზოგადოებრივ ჯგუფებს, სათემო ორგანიზაციებს, ადგილობრივ აქტივისტებს და სხვ (Lederach, 1997, გვ. 43).

საზოგადოებრივი პირამიდის სამ ნაწილად დაყოფით ლედერაქი არ ცდილობს ისინი ერთმანეთისგან გათიშულ ერთეულებად წარმოაჩინოს, სადაც კონფლიქტი მხოლოდ ერთ-ერთ მათგანში ლოკალიზებული პროცესი იქნებოდა. პირიქით, ის ამტკიცებს, რომ კონფლიქტი სამივე მათგანს ერთდროულად ეხება და ის ვერტიკალურად კვეთს მათ და არა ჰორიზონტალურად. ისინი ვინც პირამიდის ზედა ნაწილში იმყოფებიან ყველაზე დიდი შესაძლებლობა აქვთ გავლენა მოახდინონ სამშვიდობო პროცესებზე, მაგრამ ყველაზე ნაკლებად გრძნობენ კონფლიქტის ყოველდღიურობას. მათგან განსხვავებით, ისინი ვინც პირამიდის დაბალ საფეხურზე არიან ყველაზე მეტად გრძნობენ საკუთარ თავზე მაკრო გადაწყვეტილებებს, მაშინ, როცა მათი მიღების პროცესში მონაწილეობა მათ ყველაზე ნაკლებად შეუძლიათ (Lederach, 1997, გვ. 43). ლედერაქის რწმენით არცერთ ცალკე აღებულ საზოგადოების ფენას არ შეუძლია მშვიდობის მიღწევა და მისი შენარჩუნება, ვინაიდან მშვიდობის მშენებლობა ურთიერთდამოკიდებული პროცესია. მისი თქმით:

„ჩვენ უნდა გავცდეთ პოლიტიკის იერარქიულობას და უნდა შევქმნათ უფრო ორგანული, ფართო მიდგომა, რომელიც მშვიდობის მშენებლობაში პასუხისმგებლობისა და თანამონაწილეობის გაჩენას შეუწყობს ხელს. გარდა ამისა ჩვენ უნდა გავცდეთ მშვიდობის მშენებლობის ვიწრო გაგებას და ის, როგორც აქტივობების ქსელი ისე უნდა აღვიქვათ, რომელიც გაუძღვება რადიკალურად ცვალებად გარემოებებს.“ (Lederach, 1996, გვ. 53)

ტრანსფორმაციული მშვიდობის მშენებლობის თეორიის მიხედვით კონფლიქტის ტრანსფორმაციისთვის და შერიგების მისაღწევად, აუცილებელია ყოვლისმომცველი მიდგომა, რომელიც მოიცავს საზოგადოებების სოციალურ, ეკონომიკურ, ფსიქოლოგიურ და სულიერ რეაბილიტაციას. ამასთან, მშვიდობის მშენებლობის პროცესი არა მოკლევადიან შედეგებზე (როგორც ეს ხშირად ხდება), არამედ კონფლიქტის დარეგულირების გრძელვადიან სტრატეგიაზე უნდა იყოს ორიენტირებული და მან უნდა გაიაროს ტრანზიცია–ტრანსფორმაცია–შერიგების ფაზები. (Lederach, 1996, გვ. 50)

როგორც ზემოთ აღინიშნა, ტრანსფორმაციული მშვიდობის მშენებლობა ცდება კონფლიქტის მოგვარებას ან დარეგულირების გამარტივებულ გაგებას. პირიქით, ლედერაქის მიხედვით კონფლიქტის ტრანსფორმაცია მოიცავს პოზიტიური ცვლილებების მოხდენას კონფლიქტის ოთხ განზომილებაში – პერსონლურ, ურთიერთობით, სტრუქტურულ და კულტურულ განზომილებებში (Lederach, 1997, გვ. 82).

კონფლიქტის ტრანსფორმაციის პერსონალური განზომილება მოიცავს იმ ცვლილებებს, რომელიც ინდივიდუალური ხასიათისაა. მას მიეკუთვნება კონფლიქტის ემოციური, აღქმითი და სულიერი ასპექტები, რომელიც ინდივიდებზე საკმაოდ დიდ გავლენას ახდენს, მაგალითად მათ ფიზიკურ ჯანმრთელობაზე, თვითშეფასებაზე, ემოციურ სტაბილურობაზე, რაციონალურ აღქმადობასა თუ სულიერ სიმხნევეზე (Lederach, 1997, გვ. 82).

კონფლიქტის ტრანსფორმაციის ურთიერთობითი განზომილება მოიცავს ცვლილებებს კონფლიქტის მხარე ინდივიდებსა თუ ჯგუფებს შორის ურთიერთკავშირის პროცესში. ურთიერთობით დონეზე კონფლიქტის ტრანსფორმაციას ხელს უწყობს კონფლიქტის მხარეებს შორის კომუნიკაციისა და ინტერაქციის გაძლიერება. ლედერაქის თქმით ეს პროცესი თავის მხრივ ცდება კონფლიქტის ხილულ ასპექტებს და იგი ზემოქმედებას ახდენს იმის ფორმირებაზე თუ როგორ აღიქვამენ მხარეები ერთმანეთს, თავად კონფლიქტს, მათ სამომავლო ურთიერთობებს, საკუთარ როლს ამ ურთიერთობებში და ზოგად მოლოდინებს (Lederach, 1997, გვ. 82). ლედერაქის მიხედვით ურთიერთობები

კონფლიქტის ტრანსფორმაციის ცენტრალურ ელემენტს წარმოადგენს. ტრანსფორმაციული მშვიდობის მშენებლობა ტრადიციული დიპლომატიისგან განსხვავებით არაა ფოკუსირებული კონფლიქტის შინაარსსა და ფორმაზე, არამედ ის მიდის უფრო ღრმად, ნაკლებად ზედაპირული პრობლემებისკენ რომელთა მოგვარების საწყისი მხოლოდ ადამიანთა ურთიერთობათა ქსელია, რომელიც შემდგომ განსაზღვრავს კონფლიქტი უფრო ფართო კონტექსტს. სწორედ ამ ურთიერთობების კონტექსტზეა დამოკიდებული მოხდება თუ არა კონკრეტული საკითხების დარეგულირება თუ პირიქით ჩიხში შეყვანა. გარდა ამისა ლედერაქის თქმით ადამიანებს სჭირდებათ ერთმანეთთან ინტერაქცია და ფიზიკური სივრცე, სადაც ისინი გამოხატავდნენ იმ ტრავმას, დანაკარგს, წყენასა და ბრახს, რომელიც მათ კონფლიქტის უსამართლობამ დაუტოვა (Lederach, 1997, გვ. 26).

რაც შეეხება სტრუქტურულ განზომილებას იგი ფარავს კონფლიქტის მიზეზებს, სოციალურ-პოლიტიკურ სტრუქტურასა და გადაწყვეტილების მიღების ინსტიტუციურ ფორმას, რომელშიც კონფლიქტი განვითარდა. თავის მხრივ კულტურული განზომილება ფარავს იმ ცვლილებებს, რომელიც კონფლიქტმა წარმოშვა დაპირისპირებული ჯგუფების კულტურულ სისტემაში, ისევე როგორც თავად მათი კულტურის ცვლილების გავლენებს მშვიდობის მშენებლობის მიმდინარეობაზე (Lederach, 1997, გვ. 82).

ამრიგად, ტრანსფორმაციული მშვიდობის მშენებლობა წარმოადგენს თეორიას რომელიც ცდილობს ახსნას თუ როგორ წარმოიშობა კონფლიქტი, როგორ ვითარდება და როგორ ტრანსფორმირდება ის პერსონალურ, ურთიერთობით, სტრუქტურულ და კულტურულ დონეებზე. მოცემული თეორიული ჩარჩო ცენტრალურ როლს ანიჭებს კონფლიქტის მხარეებს შორის პირდაპირ ინტერაქციას და ურთიერთობათა ქსელს, რომელმაც კონფლიქტი ლატენტური ფაზიდან უნდა გადაიყვანოს დინამიური მშვიდობის მშენებლობისა და საბოლოოდ შერიგების ფაზებში.

3. ლიტერატურული მიმოხილვა

ნაშრომის მოცემული თავი მიზნად ისახავს მიმოხილოს ის ძირითადი ლიტერატურა რომელიც უკავშირდება ტრანსფორმაციული მშვიდობის მშენებლობის თეორიას, ისევე

როგორც სამშვიდობო პროცესებს კვიპროსსა და საქართველოში. გამომდინარე იქიდან, რომ მშვიდობის თეორიებზე მწირი ინფორმაცია არსებობს ქართულ აკადემიურ სივრცეში, ხოლო კვიპროსისა და საქართველოს კონფლიქტების სამშვიდობო პროცესების ანალიზს ცალ-ცალკე თავები დაეთმობა, ნაშრომის ამ თავში ფოკუსი გაკეთებული იქნება უფრო მეტად თეორიული ლიტერატურის მიმოხილვაზე.

1. ჯონ პოლ ლედერაქი – მშვიდობის მშენებლობა: მდრგადი შერიგება დაყოფილ საზოგადოებებში, 1997

მოცემული ნაშრომის მთავარი თეორიული ჩარჩო ჯონ პოლ ლედერაქს სწორედ აღნიშნულ წიგნში აქვს აღწერილი და გამოკვლეული. 1997 წელს დაწერილი ეს წიგნი, როცა სამყარო ერთბაშად მოცული იყო უამრავი შიდასახელმწიფოებრივი კონფლიქტებითა თუ ეთნიკური დაპირსპირებებით, წარმოადგენდა მნიშვნელოვან შენატანს იმის ახსნაში, თუ რა მახასიათებლები აქვს თანამედროვე შეიარაღებულ კონფლიქტებს და რა თეორიული და პრაქტიკული გზები არსებობს იმისთვის, რომ მოხდეს მშვიდობის მშენებლობა და კონფლიქტის კონსტრუქციული ტრანსფორმაცია ომით დაყოფილ საზოგადოებებში. ამ კითხვებზე პასუხის გასაცემად ლედერაქი იყენებს მის ფართო გამოცდილებას, რომელიც მან დააგროვა მედიატორისა თუ პრაქტიკოსი მშვიდობის მშენებლის რანგში მსოფლიოს გარშემო.

ლედერაქის დაკვირვებით კონფლიქტების უმეტესობა ახასიათებს იმ რეგიონებს, რომლებიც ღარიბ, განვითარებად ქვეყნებს აერთიანებენ, სადაც დაბალია დემოკრატიული ტრადიციები და შეზღუდულია მოსახლეობის ფართო ნაწილის გავლენა გადაწყვეტილების მიღების პროცესში (Lederach, 1997, გვ. 6). გარდა ამისა, მისი მოსაზრებით 1990–იან წლებში კონფლიქტების მოჭარბება პირდაპირ კავშირშია ცივ ომთან, ვინაიდან მან მსოფლიოს დაუტოვა ინსტიტუციურად დაყოფილი პოლიტიკური სივრცე და ჭარბი იარაღი, განსაკუთრებით კი მსუბუქი შეიარაღება (Lederach, 1997, გვ. 6-7). წიგნში ლედერაქი ასევე შლის მშვიდობის მშენებლობის ფართო თეორიულ სპექტრს, სადაც იგი

ავითარებს კონფლიქტის ტრანსფორმაციის ინტეგრირებულ მიდგომას, იმ პარადიგმას, რომელიც ზემოთ, თეორიულ ნაწილში გაანალიზდა.

2. ვოლფგანგ დიტრიხი – გამომვლენი კონფლიქტის ტრანსფორმაცია და ტრანსრაციონალური ცვლილება მშვიდობის პოლიტიკაში, 2013

ლედერაქის იდეების თეორიულ ინტერპრეტაციასა და განვრცობაში უდიდესი წვლილი მიუძღვის ინსბრუკის უნივერსიტეტის პროფესორს – ვოლფგანგ დიტრიხს. მის 2013 წელს გამოქვეყნებულ წიგნში – „გამომვლენი კონფლიქტის ტრანსფორმაცია და სამშვიდობო პოლიტიკის ტრანსრაციონალური ცვლილება“ იგი ჰუმანისტური ფსიქოლოგიის ჭრილში განიხილავს ლედერაქის თეორიას. მისთვის მშვიდობის მშენებლობის ამოსავალი წერტილია ფორმულა, რომლის მიხედვით გარე სამყაროს ტრანსფორმაცია ადამიანის მიერ შინაგანი არსებობის შეცნობით იწყება. ამ კუთხით დიტრიხის წიგნი ფსიქოანალიტიკურ ნაშრომადაც კი შეიძლება იქნას მიჩნეული.

ვოლფგანგ დიტრიხის თქმით კონფლიქტის არსებობა არა ნეგატიური, არამედ პოზიტიური მოვლენაა, ვინაიდან იგი მხარეებს შორის ინტერაქციის არსებობაზე მიუთითებს, შესაბამისად მისი ტრანსფორმაცია თავად დისფუნქციურ სისტემაში არსებული ენერჯის სწორი გამოყენებით უნდა მოხდეს (Dietrich, 2013, გვ. 6–14) სწორედ ამიტომ, დიტრიხის თქმით გამომვლენი კონფლიქტის ტრანსფორმაცია ერთდროულად წარმოადგენს მეთოდს, ხელოვნებასა და მეცნიერებას, რომლის საფუძველში მდებარეობს ადამიანებს, ჯგუფებსა და თემებში არსებული ცოდნა, ღირებულებები და კომუნიკაციის ტექნიკები.

აღნიშნულ წიგნში დიტრიხი ხაზს უსვამს, რომ ძალადობრივი კონფლიქტის შემდეგ ყველაზე მნიშვნელოვანია მხარეებს შორის ღრმა კულტურულ დონეზე აღდგეს კომუნიკაცია. წიგნში დიტრიხი ცდილობს პასუხები გასცეს ისეთ მნიშვნელოვან კითხვებს, როგორცაა ის თუ რა ფილოსოფიური საფუძვლები აქვს კონფლიქტის ტრანსფორმაციის; რა მნიშვნელობა ენიჭება ამ მეთოდს მშვიდობის თანამედროვე სწავლებასა და მის მშენებლობაში; რის საფუძველზე ერევან დაპირისპირებაში მესამე მხარეები კონფლიქტის ტრანსფორმაციის დროს და სხვ.

3. კოლინ ნოქსი და პადრაიკ ქუირკი – მშვიდობის მშენებლობა ჩრდილოეთ ირლანდიაში, ისრაელსა და სამხრეთ აფრიკაში: ტრანზიცია, ტრანსფორმაცია და შერიგება, 2001

ლიტერატურაში, რომელშიც ამა თუ იმ კონფლიქტისა და სამშვიდობო პროცესის ასახსნელად ჯონ პოლ ლედერაქის თეორიაა გამოყენებული, განსაკუთრებულად გამოირჩევა ჩრდილოეთ ირლანდიური ავტორების კოლინ ნოქსისა და პადრაიკ ქუირკის 2001 წელს გამოცემული წიგნი – „მშვიდობის მშენებლობა ჩრდილოეთ ირლანდიაში, ისრაელსა და სამხრეთ აფრიკაში: ტრანზიცია, ტრანსფორმაცია და შერიგება.“ მოცემულ წიგნში ლედერაქის ტრანსფორმაციული მშვიდობის მშენებლობის თეორიის სიღრმისეული ანალიზის საფუძველზე შესწავლილია ის საკითხები, რომლებმაც შეიძლება ბაზისი შუეკმნას ამ სამ ქვეყანაში გრძელვადიანი, მდგრადი მშვიდობის ჩამოყალიბებას.

წიგნის ავტორები ჩრდილოეთ ირლანდიაში, ისრაელსა და პოსტ-აპართეიდულ სამხრეთ აფრიკაში მიმდინარე მშვიდობის მშენებლობის პროცესს საზოგადოების ლედერაქისეული სამდონიანი ანალიზის ფარგლებში სწავლობენ. მათი თქმით, ჩრდილოეთ ირლანდიისა და სამხრეთ აფრიკის მთავრობამ მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა ძალადობის დასრულებაში, ვინაიდან ისინი მონაწილეობდნენ მაღალი დონის მოლაპარაკებებში და ხელს უწყობდნენ კონფლიქტის პოლიტიკური კომპონენტის დარეგულირებას. ჩრდილოეთ ირლანდიის შემთხვევაში ეს გამოიხატა 1998 წლის ბელფასტის ხელშეკრულებაზე ხელის მოწერით, სამხრეთ აფრიკის შემთხვევაში კი 1994 წელს პირველი მულტირასობრივი არჩევნების ჩატარებითა და დემოკრატიული მმართველობის სისტემის ჩამოყალიბებით. რაც შეეხება ისრაელ-პალესტინის სამშვიდობო პროცესს, აქ ისრაელის მთავრობა უფრო მეტად მიმართულია მშვიდობის დამყარებისკენ, ვიდრე ლედერაქისეული გაგებით მისი მშენებლობისკენ, რაც აძნელებს პოზიტიური ცვლილებების მიღწევას (Knox and Quirk, 2001, გვ. 197–200).

ნოქსისა და ქუირკის აღწერით, სამშვიდობო პროცესებში საზოგადოების ქვედა და საშუალო ფენების ჩართულობის ხარისხი ასევე განსხვავებულია სამივე ქვეყანაში. ჩრდილოეთ ირლანდიაში სამოქალაქო საზოგადოება და არასამთავრობო სექტორი საკმაოდ

აქტიურად მონაწილეობს სათემო დონეზე ნდობის აღდენაში, რასაც ხელს უწყობს დიდი ბრიტანეთის მთავრობისა და ევროკავშირის ფინანსური მხარდაჭერა. მიუხედავად ამისა, ნაკლები ენთუზიაზმი შეიმჩნევა შუა რგოლის ლიდერებს შორის. მაგალითად, ჩრდილოეთ ირლანდიის ბიზნეს სექტორი მხარს უჭერს კონფლიქტის დარეგულირებას იმ მარტივი მოტივით, რომ არასტაბილურობა აფერხებს ეკონომიკურ ზრდას, მის მიღმა კი ნაკლებად ინტერესდება ამ საკითხით. პრობლემას წარმოადგენს ასევე კათოლიკური საშუალო კლასის არასაკმარისი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება, ვინაიდან მათ შორის უმუშევრობა ორჯერ უფრო მაღალია ვიდრე პროტესტანტ ირლანდიელებში. რაც შეეხება სამხრეთ აფრიკას აქ მშვიდობის მშენებლობაში უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობდა მოსახლეობის ქვედა და საშუალო ფენა, განსაკუთრებით კი რელიგიური ლიდერები და რელიგიურ-საზოგადოებრივი ორგანიზაციები, მაგ. არქიეპისკოპოსი დეზმონდ ტუტუ, სამხრეთ აფრიკის ეკლესიებისა და ეპისკოპოსების საბჭო, სამხრეთ აფრიკის პროფკავშირების კონგრესი, ერთიანი დემოკრატიული ფრონტი და სხვ. გარდა ამისა წიგნის ავტორები განსაკუთრებულ ხაზს უსვამენ 1994 წელს სამხრეთ აფრიკის მთავრობის მიერ ინიცირებულ „რეკონსტრუქციისა და განვითარების პროგრამას“, რომელმაც ერთგვარი სოციალურ-ეკონომიკური ჩარჩო შექმნა ქვეყნის ინკლუზიური განვითარებისა და მოსახლეობის ქვედა ფენის კეთილდღეობისთვის, რათა ისინი კიდევ უფრო მეტად ჩართულიყვნენ მშვიდობისა და უსაფრთხოების გაძლიერებაში (Knox and Quirk, 2001, გვ. 200–208).

წიგნის ბოლო ნაწილში ავტორები ცდილობენ ლედერაქის „ტრანზიცია – ტრანსფორმაცია – შერიგების“ ღერძზე მოათავსონ განხილული სამი კონფლიქტი. მათი ანალიზით ჩრ. ირლანდიის კონფლიქტი უკვე გადასულია შერიგების ფაზაში. პოლიტიკური ფაქტორების გარდა ამაზე ნათლად მიანიშნებს ძალადობის მსხვერპლთათვის განსაკუთრებული ყურადღების დათმობა. მაგალითად, 1997 წელს, ჩრ. ირლანდიის მთავრობამ შექმნა სპეციალური კომისია მათი პატივის მისაგებად, გარდა ამისა შეიქმნა ფსიქოლოგიური ტრავმის სარეაბილიტაციო ცენტრი, ასევე დაარსდა მემორიალური ფონდი მძიმე სოციალურ პირობებში მყოფ ძალადობის მსხვერპლთა დასახმარებლად. რაც შეეხება

ისრაელ–პალესტინის კონფლიქტსა და სამხრეთ აფრიკას, პირველის შემთხვევაში ნოქსი და ქუირკი მიიჩნევენ, რომ იგი ტრანზიციის ფაზაშიც კი არაა, ვინაიდან ისრაელი სულ უფრო აძლიერებს პალესტინის ოკუპაციას და ამძიმეს პალესტინელების უფლებრივ მდგომარეობას. სამხრეთ აფრიკის შემთხვევაში სიტუაცია ბევრად უკეთაა, ვინაიდან სულიერი და რელიგიური თერაპიის წყალობით კონფლიქტი ტრანსფორმაციას ფაზაშია შესული, მაგრამ მის პროგრესს ქვეყნის მძიმე სოციალურ–ეკონომიკური ფონი აფერხებს (Knox and Quirk, 2001, გვ. 208–2015).

4. ტანია პაფენჰოლცი – საერთაშორისო მშვიდობის მშენებლობის ლოკალიზაცია: ლედერაქის კონფლიქტის ტრანსფორმაციის თეორიის ანალიზი და მისი ამბივალენტური გამოყენების 20 წლიანი პრაქტიკა, 2013

მოცემულ აკადემიურ სტატიაში „საერთაშორისო და განვითარების კვლევების ჟენევის ინსტიტუტის“ მკვლევარი ტანია პაფენჰოლცი კონკრეტული მაგალითების საფუძველზე სწავლობს კავშირს ლედერაქის მიერ იდენტიფიცირებულ საზოგადოების დონეებს შორის და კრიტიკულად აანალიზებს ტრანსფორმაციული მშვიდობის მშენებლობის თეორიის პრაქტიკულ განხორციელებას მსოფლიოს გარშემო. პაფენჰოლცი ეთანხმება ლედერაქს იმაში, რომ I დონის აქტორები ყველაზე მეტად ახდენენ გავლენას მშვიდობის მშენებლობაზე, ვინაიდან მათი ქმედებები პირდაპირ განსაზღვარებენ II დონის აქტორების მუშაობას, რაზეც შემდგომ პირდაპირაა დამოკიდებული როგორი იქნება სინთეზი I და III დონის აქტორების ქმედებებს შორის. ავტორი ამ გავლენებს შეისწავლის თურქეთის მაგალითზე, სადაც სახელმწიფოს პოლიტიკა ქურთებს უბიძგებს საკუთარი უფლებების დასაცავად ძალადობას მიმართონ და მხარი დაუჭირონ „ქურთისტანის მუშათა პარტიის“ ქმედებებს. სტატიაში ასევე განხილულია ისრაელისა და პალესტინის მაგალითი, სადაც პოლიტიკური ლიდერების გადაწყვეტილებები პირდაპირპორციულად აისახება II დონეზე მიმდინარე დიალოგის დინამიკაზე. საინტერესოა, რომ ავტორი გარკვეულწილად თვითმყოფად პროცესად აღიქვამს მშვიდობის მშენებლობას ლოკალურ III დონეზე, რაშიც მას ავლანეთის მაგალითის შესწავლა ეხმარება. მისი თქმით თალიბანის მმართველობის

დროს, ხშირად ტრადიციული მედიაცია ერთადერთი გზა იყო თალიბანსა და სხვადასხვა ავღანურ თემებს შორის დიალოგის ფასილიტაციისთვის (Paffenholz, 2013, გვ. 22).

ტანია პაფენჰოლცის თქმით, ჯონ პოლ ლედერაქის თეორიამ მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა მშვიდობის მშენებლობის ლოკალიზებაზე, რამაც ადგილობრივი სამოქალაქო საზოგადოებების გაძლიერება გამოიწვია. მიუხედავად ამისა, ეს პროცესი ისე განვითარდა, რომ მას თან არ ახლდა საკმარისი კვლევა და კრიტიკული განხილვა. 20 წლიანმა პრაქტიკამ აჩვენა, რომ საერთაშორისო საზოგადოებამ ლედერაქის იდეების ძალიან ვიწრო ინტერპრეტაცია მოახდინა, რამაც რესურსების უდიდეს ნაწილს საზოგადოების მხოლოდ ერთ ჯგუფში, კერძოდ კი არასამთავრობო სექტორში მოუყარა თავი. თავის მხრივ ეს არასამთავრობო ორგანიზაციები უმეტესად ელიტარული, დახურული და ურბანული ტიპის არიან და არ აქვთ დიდი გავლენა საზოგადოებაზე. ამ ფაქტის გამო პაფენჰოლცი საერთაშორისო დონორებს ლოკალური მშვიდობის მშენებლობის ზედმეტ რომანტიზაციაში ადანაშაულებს, რასაც საბოლოო ჯამში მშვიდობის „მონეტიზაციამდე“ მივყავართ (Paffenholz, 2013, გვ. 20).

სტატიაში განხილული შემთხვევების საფუძველზე ავტორი მიდის იმ დასკვნამდე, რომ II და III დონის აქტორებს შორის, საზოგადოებაში ყველაზე დიდი გავლენა ტრადიციულ და მასობრივ ორგანიზაციებსა და მოძრაობებს აქვთ, რომელთაც უფრო მეტი უნარი შესწევთ ხელი შეუწყონ სოციალიზაციასა და ეროვნულ დონეზე დაპირისპირებულ მხარეებს შორის დიალოგის წახალისებას. ამსთან, მნიშვნელოვანია ქალთა ჯგუფების ჩართულობა სამშვიდობო პროცესებში, რაც დასტურდება ნეპალის, გვატემალასა და შრი-ლანკას პოზიტიური გამოცდილებით (Paffenholz, 2013, გვ. 21).

5. მიქალის სტავროუ მაიკლი – კვიპროსის კონფლიქტის მოგვარება: მოლაპარაკებების ისტორია, 2009

აღნიშნული წიგნი წარმოადგენს ერთ–ერთ ფუნდამენტურ ნაშრომს, რომელიც კვიპროსის კონფლიქტისა და სამშვიდობო მოლაპარაკებების ისტორიას ანალიზებს. წიგნი საკმაოდ კომპლექსურია, გამომდინარე იქიდან, რომ იგი ითვალისწინებს ყველა იმ შესაძლო

კონტექსტს, რომელიც გავლენას ახდენდა სამშვიდობო დინამიკაზე, იქნებოდა ეს ფართო გლობალური პოლიტიკური განზომილება, რეგიონული, სადაც უმთავრეს როლს საბერძნეთისა და თურქეთის ურთიერთობები თამაშობდნენ თუ ლოკალური, სადაც მთავარი ფოკუსი კვიპროსის ჩრდილოეთ და სამხრეთ ნაწილებს შორის ბიკომუნალურ ურთიერთობებზეა გაკეთებული. წიგნის ავტორი იყენებს პროცესის მიდევნების მეთოდს და ცდილობს კვიპროსის კონფლიქტის ყველაზე ღრმა ფესვებს ჩაწვდეს, რისთვისაც იგი სიტუაციის ანალიზს ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნიდან იწყებს, როცა კუნძული ბრიტანეთის იმპერიის კოლონია გახდა.

მოცემული წიგნი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს ჩრდილოელი და სამხრეთ კვიპროსელი ლიდერების პიროვნულ ანალიზსა და მათ სამშვიდობო პოლიტიკას, ასევე ისეთი გარე ძალების ჩართულობას, როგორც გაერო და ევროკავშირია. ნაშრომი ასევე დეტალურ ანალიზებს დატვირთულ 2003–2004 წლებს, როცა „ანანის გეგმა“ ჩავარდა და კვიპროსის რესპუბლიკა ევროკავშირის წევრად მიიღეს. საინტერესოა, რომ ნაშრომი პესიმისტური შეფასებებით მთავრდება, სადაც ავტორი აღნიშნავს, რომ კონფლიქტის მოგვარების გაჭიანურებამ მხარეებს ინტერესი დააკარგვინა დაარღვიონ არსებული კომფორტული „სტატუს–კვო“ (Michael, 2009).

6. ანდრეკოს ვარნავა და ჰუბერტ ფაუსტმანი – კვიპროსის ხელახალი გაერთიანება: ანანის გეგმა და მის მიღება, 2009

მოცემული წიგნი წარმოადგენს აკადემიური სტატიების ნაკრებს, რომელიც კონკრეტულად გაეროს ყოფილი გენერალური მდივნის კოფი ანანის მიერ წარმოდგენილ 2004 წლის კვიპროსის გაერთიანების გეგმას ეხება. წიგნი სიღრმისეულად სწავლობს მოცემული გეგმის შემუშავების, მისი რეფინდუმზე გატანის, პროპაგანდის, მოლაპარაკებების, მხარეთა მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების სოციალურ, პოლიტიკურ და ფსიქოლოგიურ ასპექტებს, ისევე როგორც ამ გეგმის ჩავარდნის შემდგომ ურთიერთობებს ჩრდილოეთ და სამხრეთ ნიქოზიას შორის.

წიგნში სიღრმისეულადაა გამოკვლეული ის მიზეზები, რამაც გეგმის წარუმატებლობა განაპირობა. ავტორები ერთ–ერთ ასეთ მიზეზად „ანანის გეგმის“ კონსტიტუციურ გაუმართაობას ასახელებენ, რომელიც მისი ბუნდოვანების გამო იმთავითვე განწირული იყო იმისთვის, რომ ვერ იმუშავებდა გრძელვადიან პერსპექტივაში გარდა ამისა ავტორების მიხედვით, „ანანის გეგმის“ ავტორებისთვის უმთავრეს მიზანს არა „კვიპროსის გაერთიანებული რესპუბლიკის“ ინტერესები, არამედ გარე ძალების ინტერესები წარმოადგენდა, რომელთაც ფართო რეგიონული სტაბილურობის მიღწევის მიზანი ამოძრავებდათ. (Varnava and Faustmann, 2009, გვ. 95-104)

7. სვანტე კორნელი – ავტონომია და კონფლიქტი: ეთნოტერიტორიალობა და სეპარატიზმი სამხრეთ კავკასიაში – საქართველოს შემთხვევები, 2002

შვედი ავტორის სვანტე კორნელის ეს წიგნი ერთ–ერთი ფუნდამენტური ნაშრომია, რომელიც სიღრმისეულად იკვლევს აფხაზეთსა და ცხინვალის რეგიონში წარმოშობილ კონფლიქტებსა და მათ ისტორიულ ფესვებს. მიუხედავად იმისა, რომ კორნელი ასევე აანალიზებს აჭარისა და ჯავახეთის პრობლემატურ შემთხვევებს, ნაშრომი უმეტესად ფოკუსირებულია სწორედ ქართულ–აფხაზური და ქართულ–ოსური კონფლიქტების წარმოშობისა და განვითარების ეტაპებზე.

კორნელის თქმით, საბჭოთა კავშირის ორმაგმა რღვევამ, როცა ერთი მხრივ დაინგრა თავად სახელმწიფო, როგორც ინსტიტუციური ერთობა ხოლო მეორე მხრივ, როგორც იდეური კონსტრუქტი, გამოიწვია მნიშვნელოვანი პოლიტიკური კატაკლიზმები, რომელთან გამკლავებაც გამოუცდელი და დემოკრატიული ტრადიციის არმქონე საზოგადოებებისთვის ერთობ რთული აღმოჩნდა (Cornell, 2002, გვ. 225). ამას ემატება ისიც, რომ საბჭოთა კავშირის პერიოდში გაღვივებულმა ეთნიკურმა ცნობიერებამ აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში მნიშვნელოვნად განსაზღვრა მათი სამომავლო კავშირი დანარჩენ საქართველოსთან (Cornell, 2002, გვ. 142–153). ამ ჭრილში წიგნი საინტერესოა იმიტაც, რომ მასში აღწერილია 1990–იანი წლების სამშვიდობო დინამიკა საქართველოში,

როცა საწყის ეტაპზე თბილისს ჰქონდა რამდენიმე შესაძლებლობა მოვლენები მისთვის ხელსაყრელად შემოეტრიალებინა.

8. ვალტერ ფაიხტინგერი, ერნს ფელბერბაუერი და პრედრაგ იურეკოვიჩი – ჩავარდნილი პრევენცია: საქართველოს შემთხვევა, 2010

2010 წელს გამოცემული ეს წიგნი, რომელსაც ათზე მეტი ავტორი ჰყავს, სიღრმისეულად აანალიზებს საქართველოს სამშვიდობო პროცესების დინამიკას 1990–იანი წლებიდან 2008 წლამდე. წიგნი საინტერესოა იმ კუთხით, რომ მას თანაბრად ჰყავს ქართველი, აფხაზი, ოსი და უცხოელი ავტორები, რომლებიც საკუთარი პრიზმიდან აანალიზებენ იმ სამშვიდობო ინიციატივებსა და ხელიდან გაშვებულ შესაძლებლობებს, რომელსაც შეეძლო ქართულ–აფხაზური და ქართულ–ოსური კონფლიქტების პოზიტიური ტრანსფორმაცია. აღსანიშნავია ისიც, რომ ავტორთა უმეტესობა თავად იყო ჩართული ოფიციალურ სამშვიდობო მოლაპარაკებებსა თუ სამოქალაქო დიალოგში, შედეგად წიგნი მნიშვნელოვან ფაქტობრივ მასალას იძლევა მოლაპარაკების ისეთ საეტაპო პერიოდებზე, როგორც 1995–1998 და 2004–2006 წლები იყო. წიგნში ფოკუსია გაკეთებული ასევე საქართველოს მთავრობების სამშვიდობო პოლიტიკის შედარებაზე, თუ რა მიდგომები ჰქონდოდა „ვარდების რევოლუციამდე“ და მის შემდგომ ხელისუფლებებს კონფლიქტური რეგიონების მიმართ (Feichtinger, Felberbauer and Jureković, 2010)

4. მშვიდობის მშენებლობის დინამიკა კვიპროსზე 1974–2017 წლებში

კვიპროსის თანამედროვე ისტორიას ხშირად „ხელიდან გაშვებული შესაძლებლობების ისტორიას“ უწოდებენ. კუნძულმა, რომელსაც ანტიკოლონიალური ბრძოლისა და შიდა ეთნიკური შუღლის დიდი გამოცდილება აქვს, ბრიტანეთისგან დამოუკიდებლობა 1960 წელს მოიპოვა, თუმცა მოპოვებული დამოუკიდებლობა ბოლომდე მაინც არ უზრუნველყოფდა კვიპროსის შიდა საქმეებში მისი უსაფრთხოების გარანტორი სამი

სახელმწიფოს - თურქეთის, საბერძნეთისა და გაერთიანებული სამეფოს - ჩაურევლობას (Michael, 2009, გვ. 26–27).

კვიპროსი მისი გეოსტრატეგიული მდებარეობისა და ერთმანეთის მიმართ ანტაგონისტურად განწყობილი ეთნიკურად ბერძენი და თურქი მოსახლეობის გამო, დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ ერთდროულად გახდა შიდა დაპირისპირებისა და ამ დაპირისპირებაში გარე ძალების ჩარევის მსხვერპლი. 1963 წელს დაგეგმილი საკონსტიტუციო ცვლილებების წინააღმდეგ პროტესტით გამოწვეულმა ინტერკომუნალურმა დაპირისპირებამ ბერძენ და თურქ კვიპროსელებს შორის 30 000 ადამიანის იძულებით გადაადგილება გამოიწვია, რასაც მომდევნო 1964 წლის მარტში კუნძულზე გაეროს სამშვიდობო მისიის განთავსებაც მოჰყვა. (Tzimitras and Hatay, 2016, გვ. 2). 1974 წელს, როცა ირედენტისტულად განწყობილმა ბერძენმა კვიპროსელებმა ათენის დახმარებით ნიქოზიაში მთავრობის გადატრიალება მოაწყვეს, ანკარამ თურქი მოსახლეობის უსაფრთხოების დაცვის საბაზით კუნძულზე სამხედრო ინტერვენცია განახორციელა. ინტერვენციის შედეგად იძულებით გადაადგილებულ პირად იქცა კუნძულის ჩრდილოეთ ნაწილში მცხოვრები 150 000 ბერძენი კვიპროსელი და კუნძულის სამხრეთ ნაწილში მცხოვრები 55 000 თურქი კვიპროსელი (Tzimitras and Hatay, 2016, გვ. 2–3). გარდა ამისა, ამ მომენტიდან დაიწყო კუნძულის ჩრდილოეთ და სამხრეთ ნაწილებს შორის სრული ფიზიკური გათიშულობა, რომელმაც თითქმის 30 წელს გასტანა. ნიქოზიაზე გამავალი სადემარკაციო „მწვანე ზოლი“, რომელიც დღემდე ერთგვარ ბუფერულ ზონას წარმოადგენს, კუნძულის ფიზიკური, დემოგრაფიული და პოლიტიკური გაყოფის სიმბოლოდ იქცა.

მიუხედავად იმისა, რომ 1974 წლის შემდეგ კვიპროსში ძალადობა და შეიარაღებული დაპირისპირება მინიმუმამდე იქნა დაყვანილი, ბერძნულ და თურქულ მოსახლეობას შორის ნდობის აღდგენა უდიდეს გამოწვევად გადაიქცა. ერთმანეთის მიმართ მტრულად განწყობილმა საზოგადოებებმა და მათი ლიდერებმა განვითარების განსხვავებული და ერთმანეთისგან დამოუკიდებელი გზები აირჩიეს. ჩრდილოეთ კვიპროსი იზოლირდა და

უმეტესად თურქეთის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ სივრცეს მიეზა, მაშინ, როცა ბერძენმა კვიპროსელებმა მიზნად დემოკრატიული, დასავლური სახელმწიფოს შენება დაისახეს.

ამგვარმა ერთმანეთისგან მოწყვეტილმა ნაციონალურმა პროექტებმა მომდევნო ათწლეულების განმავლობაში ნეგატიური როლი ითამაშეს სამშვიდობო პროცესების წარმართვაზეც, რომელიც არადინამიურობით, არაპრაქტიკულობითა და სიხისტით გამოირჩეოდა. ნეგატიური განწყობების ზრდას ხელი შეუწყო 1983 წელს ჩრდილოეთ კვიპროსის თურქული რესპუბლიკის დამოუკიდებლობის გამოცხადებამაც, რომელიც მხოლოდ ანკარამ აღიარა (Lönnqvist, 2008, გვ.3). მიუხედავად იმისა, რომ კუნძულის გაყოფის შემდეგ არაერთი ოფიციალური სამშვიდობო ინიციატივა გაჟღერდა გაეროს მიერ, კვიპროსის კონფლიქტის დარეგულირების შესახებ მოლაპარაკებები ე.წ. „დიპლომატების სამარედ“ გადაიქცა (Dağlı, 2017).

მშვიდობის მშენებლობის კუთხით სრულიად არადინამიური 30 წლის განმავლობაში, კვიპროსი გაერთიანებასთან ყველაზე ახლოს 2004 წლის 24 აპრილს მივიდა, როცა გაეროს იმდროინდელი გენერალური მდივნის კოფი ანანის მიერ შეთავაზებული სამშვიდობო გეგმა კუნძულის ორივე ნაწილში რეფერენდუმზე იქნა გატანილი. „ანანის გეგმის“ მთავარ პოსტულატებს კუნძულზე ორი ეთნიკური უმრავლესობის მქონე კონსტიტუციური ერთეულის შექმნა წარმოადგენდა, რომელიც ფედერალური სისტემით ერთ სახელმწიფოს ჩამოყალიბებდა. თავის მხრივ, კუნძულის ჩრდილოეთ ნაწილში ეთნიკურად თურქული უმრავლესობის შენარჩუნება ნიშნავდა ბერძენი კვიპროსელი დევნილებისთვის მიტოვებულ საკუთრებაზე ქონების უფლების ჩამორთმევას, გამომდინარე აქედან ამგვარი ფუნდამენტური საკითხის მიუღებლობამ გამოიწვია ის, რომ ბევრისთვის გასაოცრად „ანანის გეგმას“ ბერძენი კვიპროსელების 75%-მა არ დაუჭირა მხარი, მაშინ, როცა თურქი კვიპროსელების 65% თანახმა იყო კუნძულის გაერთიანებაზე (Lönnqvist, 2008, გვ. 3).

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი გარემოება, რამაც ხელი შეუწყო ბერძენი კვიპროსელების უარს გაერთიანებაზე, იყო ევროკავშირის წევრობის მოლოდინი, რომელიც 2002 წლის შემდეგ აღარ იყო დაკავშირებული რეფერენდუმის შედეგებთან. (Tzimitras and Hatay, 2016,

გვ. 8). ამის გამო, ნიქოზია არ ჩქარობდა ჩრდილოეთ კვიპროსთან გაერთიანებას, იმ მოტივით, რომ ევროკავშირის წევრობა მას სამომავლოდ უკეთეს პოზიციაში ჩააყენებდა და მოლაპარაკების მაგიდასთან გაუმჯობესებულ პირობებს მოუტანდა, ვიდრე ეს „ანანის გეგმით“ იყო გათვალისწინებული (Tzimitras and Hatay, 2016, გვ. 9). საბოლოო ჯამში, მიუხედავად იმისა, რომ კვიპროსის რესპუბლიკამ ბრიუსელისთვის დაკარგა მორალური არგუმენტი გაერთიანებაზე, რეფერენდუმიდან ერთი კვირის თავზე ევროკავშირში მისი გაწევრიანება უმნიშვნელოვანესი ბერკეტი აღმოჩნდა ბერძენი კვიპროსელების ხელში ჩრდილოეთ კვიპროსისა და თურქეთის წინააღმდეგ, მაშინ, როცა ეს უკანასკნელი ასევე ცდილობდა ევროკავშირში გაწევრიანების პროცედურების დაწყებას (Tzimitras and Hatay, 2016, გვ. 9).

„ანანის გეგმის“ ჩავარდნის მიუხედავად, კვიპროსზე, ერთი წლით ადრე, მოხდა უმნიშვნელოვანესი ცვლილება, რამაც გრძელვადიან პერსპექტივაში სრულიად შეცვალა კვიპროსის სამშვიდობო დინამიკა და საფუძველი დაუდო კონფლიქტის პოზიტიურ ტრანსფორმაციას. 2003 წლის აპრილში, 1974 წლის შემდეგ პირველად გაიხსნა „მწვანე ზოლი“, რამაც საშუალება მისცა მოსახლეობას ორივე მხრიდან გადაეკვეთათ გადასვლელები. პირველ ეტაპზე დე-ფაქტო საზღვრზე ორი გამშვები პუნქტი - ლედრას სასახლე და აიოს დომეტიოსი – გაიხსნა (Odenthal, 2013, გვ. 26) გახსნის პირველივე დღეს ხუთი ათასამდე ადამიანმა გადაკვეთა გამყოფი ხაზი. მომდევნო ოთხ დღეში ეს მაჩვენებელი 14 000-მდე გაიზარდა, ხოლო ორ კვირაში „მწვანე ზოლზე“ უკვე 200 000 გადაკვეთა ფიქსირდებოდა და ხშირად მანქანების რიგი რამდენიმე კმ-ს აღწევდა (Ker-Lindsay, 2011, გვ. 62). ოფიციალური სტატისტიკის მიხედვით 2004 წლის ბოლოს „მწვანე ზოლი“, კუნძულის სამხრეთი ნაწილიდან 2 347 792-ჯერ გადაიკვეთა, ჩრდილოეთიდან კი 3 595 979-ჯერ (Boedeltje, Houtum and Kramsch, 2007, გვ. 18).

30 წლის შემდეგ გამშვები პუნქტების გახსნამ და კონფლიქტის მხარეებს შორის ფიზიკური იზოლაციის დასრულებამ ფუნდამენტურად შეცვალა კონფლიქტის მიმდინარეობა ადამიანურ დონეზე. 180 კმ სიგრძის სასაზღვრო ზოლი, რომელიც სხვადასხვა იდეოლოგიისა თუ პოლიტიკური კონტექსტის მიხედვით „მწვანე ზოლად“, „ცეცხლის

შეწყვეტის ხაზად“, „მკვდარ ზონად“, „გამყოფ ხაზად“, „ატილას ხაზად“, „საზღვრად“ თუ „არავის მიწად“ იწოდებოდა, 2003 წლის შემდეგ კუნძულის გაყოფის ნაცვლად, მისი გამაერთიანებლად გადაიქცა. პირველად შეიარაღებული ძალადობის დასრულების შემდეგ, ბერძენ და თურქ კვიპროსელ დევნილებს მათი სახლებისა და მშობლიური მიწის მონახულების საშუალება მიეცათ. კვიპროსელი მკვლევრების მარია ჰაჯიპავლოუს და ბულენ კანოლის თქმით, „ადამიანებს ამიერიდან უკვე ფიზიკურად შეეძლოთ გაერთიანებულიყვნენ იმასთან, რაც მათ გონებაში მხოლოდ აბსტრაქტულადაა იყო შემორჩენილი: დაკარგული მეგობრები, საცხოვრებელი სახლები, სოფლები სადაც გაიზარდნენ და ა.შ. შესაძლებლობა, რომელიც მათ მიეცათ, რომ გადაეკვეთათ გამყოფი ხაზი მოგაზაურეობაზე მეტი იყო, რომელსაც თავისი გავლენა ჰქონდა და რომელიც ხელს უწყობდა ნდობის აღდგენას“ (Hadjipavlou and Kanol, 2008, გვ. 34).

მართლაც, ფიზიკური იზოლაციის დასრულება კვიპროსის კონფლიქტის მხარეებს შორის გახდა ნდობის აღდგენის ის უმნიშვნელოვანესი ღონისძიება (CBM – Confidence Building Measure), რომელმაც მომდევნო წლებში საფუძველი დაუდო კუნძულზე სტერეოტიპების, მტრის ხატის, ეთნიკური და რელიგიური დაყოფის შესუსტებას. გადასასვლელების გახსნამ ხელი შეუწყო ადამიანებს შორის ფიზიკური ინტერაქციის აღდგენას, რაც „გადადინების ეფექტით“ მნიშვნელოვანი სტიმული აღმოჩნდა ჩრდილოეთ და სამხრეთ კვიპროსს შორის ვაჭრობის დასაწყებად და ეკონომიკური კავშირების აღსადგენად. გარდა ამისა 2006 წელს გაეროს ეგიდით მოხერხდა დაკარგული ადამიანებისთვის ბიკომუნალური კომიტეტის დაარსება, რომელსაც კონფლიქტის დროს გარდაცვლილი ადამიანების ცხედრების იდენტიფიცირება და მათი ნათესავებისთვის დაბრუნება ევალებოდათ (Lönnqvist, 2008, გვ.3).

აღსანიშნავია, რომ თავის მხრივ ეს ყველაფერი კუნძულზე ფართომასშტაბიანი სამშვიდობო პროცესის ლოკომოტივად გადაიქცა, რომელმაც რამდენიმე წელში საზოგადოების ქვედა, ადამიანურ დონეზე ხელსაყრელი გარემოება შექმნა კონფლიქტის ტრანსფორმაციისთვის. ამგვარმა „კავშირების პოლიტიკამ“ კვიპროსზე სრულიად ახალი რეალობა მოიტანა, ვინაიდან ადამიანურ დონეზე კონფლიქტის განმუხტვამ საფუძველი

გაუძლიერა ოფიციალურ მოლაპარაკებებსაც, თანაც იმგვარად, რომ მათი პერიოდული კოლაფსი ფართო ნეგატიურ გავლენას ვეღარ ახდენდა ქვედა დონეზე აღდგენილ ურთიერთობებზე. მაგალითად, „ანანის გეგმის“ ჩავარდნის შემდეგ ოთხი წლის განმავლობაში მოლაპარაკებები კვიპროსის რესპუბლიკის პრეზიდენტს ტასოს პადაპოლუსსა და ჩრდილოეთ კვიპროსის ლიდერს მეჰმეთ ალი ტალატს შორის სრულიად შეჩერებული იყო, მაშინ, როცა იმავე პერიოდში „მწვანე ზოლის“ ორივე მხარეს ადამიანური და ეკონომიკური კავშირები განხურებულად იზრდებოდა (Peace Economics Consortium, 2011, გვ. 11).

კვიპროსის სამშვიდობო პროცესისთვის მერყევი გამოდგა 2008–2011 წლების პერიოდიც, თუმცა მოლაპარაკებებმა ახალი დინამიკა შეიძინა 2015 წელს, როცა ჩრდილოეთ კვიპროსის ლიდერად აირჩიეს მუსტაფა აკინჩი, რომელიც კუნძულის გაერთიანების იდეის მხარდაჭერით იყო ცნობილი. თავის მხრივ, 2013 წელს ბერძენი კვიპროსელების მიერ არჩეული ნიკოს ანასტასიადისი ასევე იყო ის ერთადერთი ლიდერი, რომელიც ჯერ კიდევ 2004 წელს უჭერდა მხარეს „ანანის გეგმას“, შესაბამისად კუნძულის გაერთიანების მომხრე ლიდერების დაწინაურებამ ახალი ოპტიმიზმი გააჩინა „მწვანე ზოლის“ ორივე მხარეს (Dağlı, 2017).

ჟენევაში, 2016 წელს გაეროს ეგიდით დაწყებული და დღემდე მიმდინარე მოლაპარაკებები მრავალხმრივ ფორმატში განახლდა, რომელიც მაგიდასთან თავს უყრის სამხრეთ და ჩრდილოეთ კვიპროსის პრეზიდენტებს, ადგილობრივი პოლიტიკური პარტიების ლიდერებს, გაეროს სპეციალურ წარმომადგენელს კვიპროსში, ევროკომისიისა და თურქეთის, საბერძნეთისა და დიდი ბრიტანეთის წარმომადგენლებს (Janik, 2017). მიმდინარე მოლაპარაკებები ეხება ბიზონალური, ბიკომუნალური ფედერაციის შექმნას, ასევე ისეთ პრობლემატურ საკითხებს, როგორცაა ძალაუფლების გადანაწილება, საკუთრების უფლება და ტერიტორიული დაყოფა. მოლაპარაკებების ერთ–ერთ ყველაზე სადავო საკითხად რჩება უსაფრთხოების გარანტიებიც. როგორც ზემოთ აღინიშნა, 1960 წლის პოსტკოლონიალური „უსაფრთხოების გარანტიების შესახებ ხელშეკრულების“ დაცვის საბაზით თურქეთი კვლავ აპირებს დატოვოს კუნძულის ჩრდილოეთ ნაწილში 30

000–მდე ჯარისკაცი, რაც ოფიციალური ნიქოზიასთვის კატეგორიულად მიუღებელია (Paul, 2017).

საბოლოო ჯამში წინააღმდეგობების მიუხედავად ავტორთა და მკვლევართა უმეტესობა თვლის, რომ მიმდინარე მოლაპარაკებები თავისი არსით ისტორიულია და ეს არის ის მომენტი, როცა 2004 წლის შემდეგ კვიპროსი ყველაზე ახლოსაა მისული გაერთიანებასთან, რაც საკმარისი პოლიტიკური ნებისა და მზაობის შემთხვევაში სრულიად შესაძლებელია. მეორეს მხრივ 2003 წელს გახსნილი „მწვანე ზოლი“ კვლავ უდიდეს როლს ასრულებს კონფლიქტით გახლეჩილი საზოგადოებების გაერთიანებაში.¹

5. მშვიდობის მშენებლობის დინამიკა საქართველოში 1992–2017 წლებში

კვიპროსისგან განსხვავებით საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ ორი ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტი დაატყდა თავს აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში. ნაშრომის მოცემული თავი ამ კონფლიქტების ტრანსფორმაციის პროცესს 2008 წლამდე ორ პარალელურ ხაზად ანალიზებს, 2008 წლის შემდეგ კი რუსული ოკუპაციის გამო, მანამდე არსებული ორმხრივი ურთიერთობები თბილისსა და სოხუმს და თბილისსა და ცხინვალს შორის ერთ ჭრილში ინაცვლებს.

5.1 ქართულ–ოსური სამშვიდობო პროცესები 1992–2008 წლებში

ქართულ–ოსურ სამშვიდობო პროცესის საწყის წერტილად 1992 წლის 24 ივნისი ითვლება, როცა სოჭში, ედუარდ შევარდნაძისა და ბორის ელცინის მიერ ხელი მოეწერა შეთანხმებას „ქართულ–ოსური კონფლიქტის დარეგულირების პრინციპების შესახებ“ (Civil.ge, 29. 08.

¹ 2017 წლის მდგომარეობით გამყოფ ხაზზე 7 გამშენი პუნქტი მოქმედებდა. 2014 წლის მონაცემებით კი სამხრეთ კვიპროსიდან გადაკვეთების რაოდენობა 589 906–ს აღწევდა, ჩრდილოეთიდან კი 927 141–ს. (Cristou, 2015)

2008). მის მიხედვით დაპირისპირებული მხარეები ვალდებულებას იღებდნენ 1992 წლის 28 ივნისისთვის ცეცხლის სრული შეწყვეტის თაობაზე და დაუყოვნებლივი მოლაპარაკებების დაწყებას კონფლიქტის ზონაში არსებული რაიონების ეკონომიკური აღორძინებისა და ლტოლვილების დაბრუნებისთვის პირობების შექმნის შესახებ. ამასთან, შეთანხმების საფუძველზე, რუსეთის, საქართველოსა და სამხრეთ ოსური მხარის მონაწილეობით, იქმნებოდა „შერეული საკონტროლო კომისია“, რომლის დაქვემდებარებაში მყოფ „შერეულ სამშვიდობო ძალებს“ უნდა განეხორციელებინათ ცეცხლის შეწყვეტის მონიტორინგი და დაემყარებინათ წესრიგი. აღსანიშნავია, რომ რეალურად შერეული საკონტროლო კომისიის მუშაობა სრული დატვირთვით მომდევნო წლამდე არ ამუშავებულა, ვინაიდან აფხაზეთში დაწყებულმა საომარმა მოქმედებებმა ქართულ–ოსური მოლაპარაკებები შეაფერხა (თურმანიძე, 2009, გვ. 2–3)

განახლებული მოლაპარაკებები 1993 წლის სექტემბერში დაიწყო, როცა რუსეთსა და საქართველოს შორის ხელი მოეწერა ქართულ–ოსური კონფლიქტის ზონის დაზარალებულ რაიონებში ეკონომიკის აღდგენის შეთანხმებას (საქართველოს პარლამენტი, 2006, გვ. 6). ამავე პერიოდში განახლდა შერეული საკონტროლო კომისიის შეხვედრებიც.

ქართულ–ოსური სამშვიდობო პროცესისთვის პირველი მამტაბური პოზიტიური წარმატება დაფიქსირდა 1996 წლის მაისში, როცა ქართულ და ოსურ მხარეებს შორის მოსკოვში ხელი მოეწერა მემორანდუმს „უსაფრთხოების უზრუნველყოფისა და ურთიერთნდობის განმტკიცებისთვის საჭირო ზომების შესახებ.“ ამ დოკუმენტით მხარეები უარს ამბობდნენ ძალისა და ზეწოლის გამოყენებაზე და მზაობას აცხადებდნენ კონფლიქტის ზონის დემილიტარიზაციაზე, სამოქალაქო საზოგადოებებს შორის კავშირების გაძლიერებასა და კონფლიქტის სრულმასშტაბიანი პოლიტიკური დარეგულირების შესახებ მოლაპარაკებების გაგრძელებაზე (საქართველოში მომხდარ კონფლიქტთან დაკავშირებული ფაქტების დამდგენი დამოუკიდებელი საერთაშორისო მისია, 2009, გვ. 118). ამ შეთანხმებამ მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა პოლიტიკური ნდობის განმტკიცებაში, ვინაიდან მომდევნო ორი წლის მანძილზე სამხრეთ ოსეთის დე

ფაქტო ლიდერ ლუდვიგ ჩიბიროვსა და ედუარდ შევარდნაძეს შორის სამი შეხვედრა გაიმართა ვლადიკავკაზში, ჯავასა და ბორჯომში (სამხრეთ ოსეთის ადმინისტრაცია, 2013).

ამ შეხვედრებმა პიზიტიური როლი ითამაშეს კონფლიქტის ტრანსფორმაციაზე, ვინაიდან ერთი მხრივ დაიწყო სოციალური და ეკონომიკური რეაბილიტაციის მსხვილი პროექტები, მეორე მხრივ კი კონფლიქტის სრულმასშტაბიანი მოგვარების პოლიტიკური პროცესი. საინტერესოა, რომ 1998 წლის 20 ივნისს, ბორჯომში გამართულ შეხვედრაზე, საქართველოს ფარგლებში სამხრეთ ოსეთის ავტონომიის აღდგენის შესახებ სიტყვიერი შეთანხმებაც კი იქნა მიღწეული (Вечерний Тбилиси, 2010).

1990–იანი წლების ბოლოს სტაბილურმა მშვიდობამ და პოლიტიკური ნდობის აღდგენამ სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე დევნილების მასობრივ დაბრუნებასაც მისცა სტიმული. 2000 წლის 23 დეკემბერს, თბილისში, რუსეთსა და საქართველოს შორის ხელი მოეწერა შეთანხმებას „ქართულ-ოსური კონფლიქტის ზონაში ეკონომიკის აღდგენისა და ლტოლვილთა დაბრუნების საკითხებში თანამშრომლობის შესახებ“, რომელიც მხარეებს ავალდებულებდა კონფლიქტის ზონის ეკონომიკურ რეაბილიტაციას, დევნილების დაბრუნებასა და რეინტეგრაციას (თურმანიძე, 2009, გვ. 11). ამ პერიოდში სახეზე იყო სატრანსპორტო და სავაჭრო კავშირების გაძლიერება ქართველ და ოს მოსახლეობას შორის. განსაკუთრებით საინტერესო იყო ერგნეთის ბაზრის როლი, რომელიც უდიდეს როლს თამაშობდა ქართველებსა და ოსებს შორის ნდობის აღდგენის პროცესში, ვინაიდან იგი წარმოადგენდა სივრცეს, სადაც კონფლიქტით დაზარალებულ მოსახლეობას შეეძლო ერთმანეთთან ინტერაქცია.

კონფლიქტის ადამიანურ და ურთიერთობებით დონეზე ტრანსფორმაციის დაწყების მიუხედავად, 2000-2003 წლებში ქართულ-ოსურ პოლიტიკურ ურთიერთობებში სრულმა პასიურობამ დაისადგურა. ვითარებამ უკუსვლა მას შემდეგ დაიწყო, რაც ცხინვალის რეგიონში მოუგვარებელი სოციალური და ეკონომიკური პრობლემების ფონზე ლუდვიგ ჩიბიროვის პოპულარობა დაეცა და 2001 წლის ბოლოს გამართულ არჩევნებში, მის ნაცვლად ედუარდ კოკოითი აირჩიეს, რომლის პოლიტიკური ხედვები მისი

წინამორბედისგან საგრძნობლად განსხვავდებოდა (საქართველოში მომხდარ კონფლიქტთან დაკავშირებული ფაქტების დამდგენი დამოუკიდებელი საერთაშორისო მისია, 2009, გვ. 127)

თავის მხრივ 2004 წელს საქართველოს ახალი მთავრობისთვის აუცილებელი იყო ძალაუფლების განმტკიცება და სახელმწიფოს კონსოლიდაცია, რასაც აშკარად ხელს უშლიდა ქვეყანაში ე.წ. „ეკონომიკური შავი ხვრელების“ არსებობა, საიდანაც ერთ–ერთი სწორედ ერგენტის ბაზარი იყო.² 2004 წლის 31 მაისს, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრომ –ერგენტში, ანტიკონტრაბანდული ოპერაცია ჩაატარა და ბაზარი დახურა (Human Rights Watch, 2009, გვ. 18–19), რამაც ადგილზე ვითარება მნიშვნელოვნად დაძაბა. მომდევნო სამი თვის განმავლობაში კონფლიქტის ზონაში სისხლისღვრა მიმდინარეობდა. ვითარების განმხუტვა მხოლოდ აგვისტოს ბოლოს მოხერხდა როცა ქართველების მიერ დაკავებული სტრატეგიული პუნქტები შერეულ სამშვიდობო ძალებს გადაეცათ (International Crisis Group, 2004, გვ. 14).

2004 წლის ზაფხულის მოვლენების შემდეგ საქართველოს ხელისუფლებამ კონფლიქტებთან მიდგომების გადახედვა დაიწყო. 2004 წლის 21 სექტემბერს, გაეროს გენერალური ასამბლეის 59-ე გამოსვლაზე, მიხეილ სააკაშვილმა კონფლიქტების დარეგულირების სამეტაპიანი გეგმა წარდგინა (საკაშვილი, 2004). გეგმის პირველი ეტაპი მოიცავდა ნდობის აღდგენას, რომელიც პროფესიული და ადამიანური კავშირების გაძლიერებით უნდა მომხდარიყო; მეორე ეტაპი, ითვალისწინებდა კონფლიქტის ზონების დემილიტარიზაციასა და უსაფრთხოების გამყარებას; მესამე ეტაპზე კი უნდა მომხდარიყო კონფლიქტური რეგიონებისთვის ფართო ავტონომიის მინიჭება.

გაეროში მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლიდან მალევე, 5 ნოემბერს, სოჭში, გაიმართა საქართველოს პრემიერ მინისტრის ზურაბ ჟვანიასა და ედუარდ კოკოითის შეხვედრა, სადაც გადაწყდა კონფლიქტის ზონის ეტაპობრივი განიარაღების დაწყება, ორმხრივი

²2002 წლისთვის ერგენტის ბაზარზე კონტრაბანდული საქონლის წლიური ბრუნვა 150–200 მილიონ აშშ დოლარს უტოლდებოდა (კვინიკაძე 2002).

კონტაქტების გაღრმავება და ეუთოსა და ევროკავშირთან ერთად ერთობლივი ეკონომიკური პროექტების განხორციელება (თურმანიძე, 2009, გვ. 15).

აღსანიშნავია, რომ ქართულ–ოსური ურთიერთობებისთვის საკმაოდ დინამიური გამოდგა 2005 წელი. 26 იანვარს, სტრასბურგში გამართულ ევროსაბჭოს საპარლამენტო ასამბლეაზე მიხეილ სააკაშვილმა ცხინვალს იმაზე ფართო ავტონომიას შესთავაზა, ვიდრე ეს ჩრდილოეთ ოსეთს ჰქონდა რუსეთის ფედერაციაში (საკაშვილი, 2005). გარდა ამისა თბილისმა წარადგინა სამშვიდობო სტატეგია „საგზაო რუკა“ (საქართველოს პარლამენტი, 2006, გვ. 16), სადაც გაწერილი იყო კონკრეტული სამოქმედო ვადები, რომლის მიხედვით კონფლიქტის მოგვარების სამივე ფაზა — კონფლიქტის ზონის დემილიტარიზაცია, სოციალურ–ეკონომიკური რეაბილიტაცია და სამხრეთ ოსეთის სტატუსზე შეთანხმება — თითქმის ერთ წელში, 2006 წლის სექტემბრის ბოლოს უნდა დასრულებულიყო (GFSIS, 2005).

მიუხედავად სამშვიდობო ინიციატივებით დახუნძლული 2005 წლისა, მთელი ამ ხნის განმავლობაში ადგილზე უსაფრთხოება კვლავ მყიფე რჩებოდა. მაგალითად, 2005 წლის 1 თებერვალს, ოსმა ტერორისტებმა გორში განახორციელეს ტერაქტი, რომლის შედეგად 3 ადამიანი დაიღუპა, 30-მდე კი დაიჭრა (წამალაშვილი, 2005).

2006 წლისთვის, საქართველოს ნატოსთან დაახლოების ფონზე, მოსკოვსა და თბილისს შორის პოლიტიკური კრიზისის მომწიფება დაიწყო, რამაც უარყოფითი გავლენა იქონია ქართულ–აფხაზურ და ქართულ–ოსურ ურთიერთობებზე. ნათელი იყო, რომ 2006 წლის შემოდგომაზე, რუსეთთან ჩიხში შესული ურთიერთობების ფონზე,³ საქართველოს კონფლიქტებმა თანდათან ქართულ–რუსულ ჭრილში იწყეს გადასვლა.

ქართულ–ოსური სამშვიდობო პროცესის დაღმასვლისა და რუსეთის დესტრუქციული როლის გაძლიერების ნათელი ინდიკატორი იყო 2007 წლის 6 აგვისტოს ინციდენტი, როცა

³ 2006 წლის 27 სექტემბერს, საქართველოს შსს–მ ჯამუშობის ბრალდებით 4 რუსი ოფიცერი დემონსტრაციულად დააკავა, შემდეგ კი ქვეყნიდან გააძევა, რასაც მოსკოვსა და თბილისს შორის ურთიერთობების უკიდურესი დამაბზვა მოჰყვა. რუსეთმა დროებით გაიწვია საკუთარი ელჩი ქვეყნიდან, გაწყვიტა სატრანსპორტო მიმოსვლა საქართველოსთან და 2000–ზე მეტ ქართველს გაუკეთა დეპორტი საკუთარი ტერიტორიიდან.

რუსეთის ორმა სამხედრო თვითმფრინავმა საქართველოს საჰაერო სივრცე დაარღვია და ქართულ-ოსური კონფლიქტის ზონასთან მდებარე სოფელ წითელუბანში ჭურვი ჩამოაგდო (Cornell, Starr and Smith, 2007). ბომბი არ აფეთქდა, თუმცა ეს ქართველებისთვის განგაშის ასატეხად საკმარისი მიზეზი იყო. ამ ინციდენტის შემდეგ ქართულ-ოსური კონფლიქტის ზონაში უსაფრთხოება დღითიდღე უარესდებოდა. მომდევნო წლის ზაფხულში ცხინვალის მისადგომებთან სიტუაცია სრულიად უკონტროლო გახდა, რაც 2008 წლის 7 აგვისტოს სრულმასშტაბიან ქართულ-რუსულ ომში გადაიზარდა.

5.2 ქართულ-აფხაზური სამშვიდობო პროცესები 1993–2008 წლებში

სამხრეთ ოსეთისგან განსხვავებით, აფხაზეთში ომისშემდგომი ვითარება ბევრად უფრო მძიმე იყო. დაპირისპირების მასშტაბებიდან გამომდინარე 13-თვიანი შეიარაღებული კონფლიქტი საქართველოს 200 000-ზე მეტ დევნილად და ათასობით დაღუპულ და დაშავებულ ადამიანად დაუჯდა.

ქართულ-აფხაზურ სამშვიდობო პროცესს საფუძველი 1993 წლის მიწურულს, ომის დასრულებიდან რამდენიმე თვეში, გაეროს ინიციატივით ჩაეყარა. 1993 წლის 1 დეკემბერს, ჟენევაში, გაიმართა შეხვედრა, სადაც ქართულმა და აფხაზურმა მხარეებმა ხელი მოაწერეს ურთიერთგაგების მემორანდუმს, რომელიც მათ შორის მომავალი თანამშრომლობის საფუძველი უნდა გამხდარიყო (ბთკკ, 2008, გვ.4). მხარეები ვალდებულებას იღებდნენ მოლაპარაკებების მიმდინარეობისას თავი შეეკავებინათ ძალისა და მუქარის გამოყენებისგან. გარდა ამისა, უნდა მომხდარიყო ტყვეთა გაცვლა და შექმნილიყო ყველა პირობა დევნილების უსაფრთხოდ და მოკლენიან ვადაში დასაბრუნებლად.

1994 წლის 4 აპრილს, სოხუმსა და თბილისს შორის ხელი მოეწერა ორ საკვანძო დოკუმენტს. პირველი ეხებოდა ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის პოლიტიკური მოწესრიგების ზომებს, მეორე კი ლტოლვილთა და იძულებით გადაადგილებულ პირთა ნებაყოფლობითი დაბრუნების შესახებ ოთხმხრივ შეთანხმებას (Cohen, 1999, გვ. 66–69). ამ შეთანხმებების მიხედვით, მხარეები კიდევ ერთხელ იღებდნენ ვალდებულებას ძალის არგამოყენებასა და დევნილების ღირსეულ დაბრუნებაზე. გარდა ამისა, თბილისი და

სოხუმი გაეროს მოუწოდებდნენ სამშვიდობო ოპერაციის დაწყებისა და სადამკვირვებლო მისიის (UNOMIG) მანდატის გაფართოებისკენ. მხარეები ასევე თანხმდებოდნენ იმაზე, რომ აფხაზეთს ექნებოდა საკუთარი კონსტიტუცია, კანონმდებლობა და შესაბამისი სახელმწიფო სიმბოლიკა, ხოლო ძალაუფლების საბოლოო გამიჯვნასა და სტატუსზე დაიწყებოდა მოლაპარაკებები.

ქართულ–აფხაზური სამშვიდობო პროცესისთვის საინტერესო გამოდგა 1995 წელი, როცა ხელიდან იქნა გაშვებული მნიშვნელოვანი შესაძლებლობა კონფლიქტის პოლიტიკური დარეგულირებისთვის. 1995 წლის 22 ივლისს სოხუმმა და თბილისმა მოახდინეს ქართულ–აფხაზური კონფლიქტის მოწესრიგების შესახებ ოქმის პარაფირება (Protocol on Georgian–Abkhaz Conflict Settlement, 1995), რომლის მიხედვით, მხარეები თანხმობას აცხადებდნენ ყოფილი საქართველოს საბჭოთა რესპუბლიკის ფარგლებში ერთიანი ფედერაციული სახელმწიფოს შექმნასა და ძალაუფლების გადანაწილებაზე, თუმცა აფხაზებმა მოგვიანებით უკან წაიღეს თავისი ხელმოწერა.

ქართულ–აფხაზური სამშვიდობო პროცესის მორიგი საეტაპო პერიოდი 1997 წელი იყო. როცა 14 აგვისტოს, აფხაზეთში კონფლიქტის დაწყების მეხუთე წლის თავზე, რუსეთის საგარეო საქმეთა მინისტრის ევგენი პრიმაკოვის შუამავლობით თბილისში გაიმართა ვლადისლავ არძინბასა და ედუარდ შევარდნაძის შეხვედრა (Anchabadze, 2010, გვ. 9). აფხაზეთის დე ფაქტო ლიდერის ჩასვლა თბილისში მნიშვნელოვანი ფაქტი იყო, თუმცა შეხვედრის შედეგად მიღებული იყო მხოლოდდამხოლოდ ერთობლივი განცხადება, რომელიც ისევდაისევ იმეორებდა მხარეების მზადყოფნას — დაეცვათ მშვიდობა და გაეგრძელებინათ დიალოგი (Cohen, 1999, გვ. 71).

1997 წელი საინტერესო იყო ასევე იმით, რომ გაეროს ხელშეწყობით ჩამოყალიბდა ორმხრივი საკოორდინაციო კომისია რომელიც თბილისსა და სოხუმს მცირე ჰუმანიტარული საკითხების მოგვარებაში ეხმარებოდა (Stewart, 2003, გვ. 16). გარდა ამისა, ნოემბერში, ჟენევაში, გაეროს ეგიდით დაიწყო მაღალი დონის შეხვედრები ქართულ და აფხაზურ მხარეებს შორის, რომელსაც ასევე ესწრებოდნენ რუსეთი, ეუთო და მეგობართა

ჯგუფის ქვეყნები. „ჟენევის პროცესზე“ განხილული პრობლემების მოსაგვარებლად ჩამოყალიბდა საკოორდინაციო საბჭო.

დინამიური 1994–1997 წლების პერიოდში მიღწეული წარმატებები მთლიანად დაიჩრდილა 1998 წლის გაზაფხულზე, როცა გალის რაიონში, ქართველ პარტიზანებსა და აფხაზებს შორის ფართომასშტაბიანი შეიარაღებული შეტაკება მოხდა და ასეულობით გარდაცვლილის გარდა, დამატებით 30 000 ადამიანი იქცა დევნილად. ამ მოვლენამ ნეგატიური როლი ითამაშა თბილისსა და სოხუმს შორის ნდობის აღდგენაზე, რაც მომვდენო 1999 წელს, „აფხაზეთის დამოუკიდებლობის აქტის“ დე ფაქტო მიღებითა და დამოუკიდებლობის რეფერენდუმის ჩატარებით „დაგვირგვინდა“. ამ პერიოდიდან ქართულ–აფხაზური ურთიერთობები კრიზისულ ეტაპზე გადავიდა, ვინაიდან შეწყდა საკოორდინაციო საბჭოს მუშაობა და უსაფრთხოება კვლავ მყიფე რჩებოდა რეგიონში. ერთადერთი პოზიტიური ძვრა 2001 წელს „თბილისსა და სოხუმს შორის უფლებამოსილებათა გამიჯვნის ძირითადი პრინციპების“ ე.წ. „ბოდენის დოკუმენტის“ გამოქვეყნება იყო, რომელიც კონფლიქტის დარეგულირების ზოგად ჩარჩოს ქმნიდა, თუმცა მხარეებმა არც ეს წინადადება მიიღეს (ბოდენის დოკუმენტი, 2001).

2000–იანი წლების დასაწყისი ქართულ–აფხაზური ურთიერთობებისთვის, ისევე როგორც ქართულ–ოსური სამშვიდობო პროცესის შემთხვევაში, პოლიტიკურად საკმაოდ არადინამიური ეტაპი იყო. პროცესის გამოცოცხლება შესაძლებელი გახდა 2004 წელს საქართველოს ხოლო 2005 წლის დასაწყისში აფხაზეთის დე–ფაქტო მთავრობების ცვლილებების შემდეგ. ორივე მხარეს, ახალი პოლიტიკური ძალების მოსვლის შემდეგ, მოლაპარაკებების საკითხებს შორის დაწინაურდა უსაფრთხოების გარანტიების პრობლემა, რაც 2005 წლის 7–8 აპრილს ჟენევაში გამართულ პირველივე ოფიციალურ შეხვედრაზე გამოჩნდა (UN Security Concl, 2005).

ურთიერთნდობის გაღრმავებისკენ მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა 2006 წელს, როცა 29 მარტს ირაკლი ალასანიასა და სერგეი ბაღაფშის შეხვედრა შედგა სოხუმში, სადაც სამომავლოდ ძალის არგამოყენებასა და იძულებით გადაადგილებული პირების

დაბრუნების შესახებ ხელშეკრულებების დადებასთან ერთად, მხარეები შეთანხმდნენ საკოორდინაციო საბჭოს აღდგენაზე, რომელიც 2001 წელს შეიქმნა (UN Security Council, ივნისი 2006).

2006 წლის 15 მაისს, თბილისში, ახლად აღდგენილი საკოორდინაციო საბჭოს პირველი სხდომა გაიმართა, სადაც სერგეი შამბამ უპრეცედენტო აფხაზური სამშვიდობო გეგმა – „მომავლის გასაღები“ – წარადგინა (Key to the Future, 2006). გეგმის მიხედვით, მისი მიზანი იყო „ქართულ–აფხაზური კონფლიქტის საბოლოო პოლიტიკური, ყოვლისმომცველი მოგვარება და ერთ დროს დაპირისპირებულ სახელმწიფოებს შორის კარდინალურად ახალი, კეთილმეზობლური ურთიერთობების განვითარება.“ გარდა ამისა, იგი ითვალისწინებდა ეკონომიკური ბლოკადის მოხსნას; სამშვიდობო ხელშეკრულების გაფორმებასა და უსაფრთხოების გარანტორად გაეროს უშიშროების საბჭოს დანიშვნას; აფხაზეთის ვრცელ რეგიონულ ინტეგრაციასა და შავი ზღვის რეგიონის ეკონომიკურ პროექტებსა და ევროკავშირის სამეზობლო პროგრამაში ჩართვას. აღნიშნულ გეგმას საქართველოს მთავრობის მხარდაჭერა არ მოჰყოლია, თანაც ამავე პერიოდში სულ უფრო მწვავედობდა ქართულ–რუსული ურთიერთობები.

2006 წლის ივლისის ბოლოს, ქართული შეიარაღებული დაჯგუფება „მონადირის“ განეიტრალების მიზეზით, საქართველოს სამხედრო ძალებმა კოდორში ანტიკრიმინალური ოპერაცია ჩაატარეს. რეალურად ეს ნაბიჯი სტრატეგიულად მნიშვნელოვან ტერიტორიაზე სრული კონტროლის დამყარებას ისახავდა მიზნად, შედეგად ხეობაში ფიზიკურად განთავსდა აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის დევნილი მთავრობა (De Waal, 2010, გვ. 205). თბილისის ეს ნაბიჯი წყალგამყოფი აღმოჩნდა ქართულ–აფხაზური ურთიერთობების ნორმალიზაციისთვის, ვინაიდან კოდორში ქართველი სამხედროების შეყვანა სოხუმმა აგრესიად და 1994 წლის მოსკოვის ხელშეკრულების დარღვევად შეაფასა (UN Security Council, სექტემბერი 2006).

2006 წლის ივლისის მოვლენებმა მანამდე მიღწეული პროგრესი ბოლომდე დაჩრდილა. კოდორის ხეობაში აფხაზეთის ლეგიტიმური მთავრობის ყოფნამდე სოხუმი უარს ამბობდა

საკოორდინაციო საბჭოს შეხვედრების გაგრძელებაზე (ბთკკ, 2008, გვ. 8–13). თავის მხრივ, პოლიტიკური ნდობის შესუსტება პირდაპირ აისახა კონფლიქტის ზონაში უსაფრთხოების გაუარესებაზე. UNOMIG-ის მონაცემებით 2006 წლის ბოლოს გალის რაიონში საგრძნობლად იმატა სროლებმა და ადამიანთა დაკავებებმა (UN Security Council, 2007). ამასთან, როგორც ზემოთ აღინიშნა თბილისის ნატოსთან დაახლოებისა და მოსკოვთან ურთიერთობების მკვეთრი გაუარესების ფონზე, აფხაზეთის კონფლიქტმა ქართულ-რუსულ ჭრილში იწყო გადასვლა.

მომდევნო თვეებში ზოგად სურათს კიდევ უფრო ამძიმებდა 2007 წლის აგვისტოში მომხდარი წითელუბნის ინციდენტი და 2008 წლის გაზაფხულზე აფხაზეთში ორმხრივი სამხედრო დაზვერვის, შეირალებისა და პროვოკაციების მატება (Cornell, Starr and Smith, 2007, გვ. 145).

სამხრეთ ოსეთში მზარდი დაპირისპირების პარალელურად აფხაზეთში სიტუაციის განმუხტვის ბოლო მცდელობა აღმოჩნდა გერმანიის ინიციატივით 30 ივნისს, ბერლინში გამართულ მეგობართა ჯგუფის შეხვედრაზე შემუშავებული სამეტაპიანი გეგმა, რომელიც „შტაინმაიერის გეგმის“ სახელითაა ცნობილი. ივლისში, საქართველოში ვიზიტისას, გერმანიის საგარეო საქმეთა მინისტრმა ფრანკ-ვალტერ შტაინმაიერმა მხარეებს ოფიციალურად გააცნო მისი ინიციატივა, რომლის პირველი ეტაპი ითვალისწინებდა ნდობის აღდგენისკენ მიმართული ღონისძიებების გატარებას, ძალის არგამოყენების შესახებ ხელშეკრულების ხელმოწერასა და იძულებით გადაადგილებულ პირთა დაბრუნების პროცესის დაწყებას; მეორე ეტაპზე უნდა მომხდარიყო კონფლიქტის ზონის ეკონომიკური რეაბილიტაცია საერთაშორისო დონორების დახმარებით; მესამე ეტაპზე კი უკვე წყდებოდა აფხაზეთის პოლიტიკური სტატუსი (Civil.ge, 17.07.2008). სოხუმსა და თბილისს გეგმა განსახილველად არ მიუღიათ, ვინაიდან მზარდი სამხედრო საფრთხის ფონზე ამგვარ ფართომასშტაბიან გეგმაზე მუშაობის დაწყება არადროული იყო.

5.3 სამშვიდობო პროცესი ოკუპირებული ტერიტორიების მიმართ 2008–2017 წლებში

2008 წლის 8 აგვისტოს დაწყებული რუსეთ–საქართველოს ომი, საფრანგეთის პრეზიდენტის – ნიკოლა სარკოზის შუამავლობით, 12 აგვისტოს, მიხეილ სააკაშვილისა და დიმიტრი მედვედევის მიერ, ცეცხლის შეწყვეტის ექვსპუნქტიან გეგმაზე შეთანხმებით დასრულდა. მხარეები საკუთარ თავზე შემდეგ ვალდებულებებს იღებდნენ:

1. ძალის გამოყენებაზე უარის თქმა;
2. საბრძოლო მოქმედებებზე საბოლოო უარის თქმა;
3. ჰუმანიტარული დახმარებისთვის თავისუფალი მიმოსვლის უზრუნველყოფა;
4. საქართველოს შეიარაღებული ძალების დაბრუნება მათ ჩვეულ დისლოკაციის ადგილზე;
5. რუსეთის შეიარაღებული ძალების დაბრუნება სამხედრო მოქმედებების დაწყებამდე არსებულ ხაზზე. საერთაშორისო მექანიზმის შექმნამდე, რუსეთის სამშვიდობო ძალებს უნდა განეხორციელებინათ უსაფრთხოების დამატებითი ზომები;
6. საერთაშორისო დისკუსიების დაწყება აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში უსაფრთხოებისა და სტაბილურობის პირობების შესახებ (Civil.ge, 17.08.2008).

ომის დასრულებიდან 6 დღეში საქართველო ოფიციალურად გამოვიდა დსთ-დან, 26 აგვისტოს კი რუსეთმა დამოუკიდებელ სახელმწიფოებად აღიარა აფხაზეთი და სამხრეთ ოსეთი (UN Security Council, 2008), რომლებიც თავის მხრივ საქართველოს პარლამენტმა რუსეთის მიერ ოკუპირებულ ტერიტორიებად გამოაცხადა, რის საფუძველზეც თბილისმა მოსკოვთან დიპლომატიური ურთიერთობები გაწყვიტა. ამასთან ოქტომბერში საქართველოს პარლამენტმა მიიღო „ოკუპირებული ტერიტორიების შესახებ კანონი“ ხოლო რუსეთმა 2008 წლის დეკემბერში ჯერ ეუთოს, 2009 წლის ივნისში კი გაეროს მისიები დაბლოკა (Civil.ge, 22.12.2008) (UN News Centre, 2009).

უმძიმესი ვითარების ფონზე 15 ოქტომბერს, ჟენევაში, „ერების სასახლეში“ სტარტი აიღო საერთაშორისო მოლაპარაკებებმა, რომელიც აბსოლუტურად ყველა მხარეს აერთიანებდა

მაგიდის გარშემო. კერძოდ, შეხვედრების თანათავმჯდომარეებად დაინიშნენ ევროკავშირის, გაეროსა და ეუთოს წარმომადგენლები, მონაწილეებად კი ჩაერთნენ საქართველო, რუსეთი და აშშ. მოლაპარაკებებში მონაწილეობის მიღების უფლება მიეცათ ასევე აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარესა და ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის დროებითი ადმინისტრაციის ხელმძღვანელს, ისევე როგორც სოხუმისა და ცხინვალის დე ფაქტო მთავრობების წარმომადგენლებს (Macharashvili, Basilaia and Samkharadze, 2016, გვ. 29). აღსანიშნავია, რომ 2009 წლის თებერვალში, ჟენევის მოლაპარაკებების მე-4 რაუნდზე, კონფლიქტურ რეგიონებში სიტუაციის სტაბილურობის მიზნით ჩამოყალიბდა დამატებითი ფორმატი, რომელსაც ინციდენტების პრევენციისა და მათზე რეაგირების მექანიზმი (IPRM) ეწოდა. მოცემული პლატფორმა, რომელიც ორივე, აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის მიმართულებით ამოქმედდა, მიზნად ისახავს ადგილზე ყოველდღიური ინციდენტების განხილვასა და ოპერატიული რეაგირების უზრუნველყოფას.

ჟენევის საერთაშორისო დისკუსიების დაწყებიდან მალევე გამოჩნდა, რომ მოსკოვი არ აპირებდა ექვსპუნქტიანი შეთანხმების მე-3 და მე-5 პუნქტების შესრულებას, რომლის მიხედვით მას მოუწევდა კონფლიქტის ზონაში სადამკირველო მისიის შეშვება და იქიდან საკუთარი ჯარების გაყვანა. მეტიც, სოხუმისა და ცხინვალის დამოუკიდებლობის აღიარებიდან რამდენიმე კვირაში, რუსეთმა, მათთან გააფორმა „მეგობრობის, თანამშრომლობისა და ურთიერთდახმარების ხელშეკრულებები“, რის საფუძველზეც დაიწყო ამ რეგიონების ფინანსური დახმარება და ადგილზე ახალი სამხედრო ბაზების განთავსება (Gerrits and Bader, 2016, გვ. 302). თავის მხრივ რუსული სამხედრო ოკუპაცია უდიდესი დარტყმა გამოდგა საზოგადოებრივ დონეზე ნდობის აღდგენის პროცესისთვის, ვინაიდან კონფლიქტური რეგიონების სამხედრო ოკუპაციამ, მათმა დანარჩენი საქართველოსგან და საერთაშორისო იზოლაციამ და ომის შედეგად ხელახლა გაღვივებულმა ქართულ-აფხაზურმა და ქართულ-ოსურმა ანტანოგიზმმა, მოსახლეობა თითქმის სრულად გათიშა ფიზიკურად ერთმანეთისგან.

ამის გამო სამშვიდობო პოლიტიკური კუთხით, ახალ რეალობასთან ადაპტაცია საქართველოს მთავრობამ 2010 წელს დაიწყო, როცა ოფიციალურად შეიმუშავა სახელმწიფო სტრატეგია ოკუპირებული ტერიტორიების მიმართ – „ჩართულობა თანამშრომლობის გზით“ – და შესაბამისი სამოქმედო გეგმა (საქართველოს მთავრობა, 2010). ამასთან, 2010 წლის 23 ნოემბერს, ევროპარლამენტში სიტყვით გამოსვლისას, მიხეილ სააკაშვილმა ცალმხრივად აიღო ვალდებულება, რომ „საქართველო არასოდეს გამოიყენებს ძალას, რათა უკუაგდოს რუსული ოკუპაცია და აღადგინოს კონტროლი ოკუპირებულ ტერიტორიებზე“ (Civil.ge, 2010).

სახელმწიფო სტრატეგიის მიხედვით, საქართველოს მიზანი ხდებოდა „აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის/სამხრეთ ოსეთის სრული დეოკუპაცია, რუსეთის ფედერაციის მიერ ოკუპირებული ტერიტორიების ანექსიის პროცესის შექცევა და მშვიდობიანი გზით ამ ტერიტორიებისა და მოსახლეობის რეინტეგრაცია საქართველოს კონსტიტუციურ სივრცეში.“ამასთან, ხაზგასმული იყო, რომ მიზნის მისაღწევად და „საქართველოს ხალხებს“ შორის შერიგების პროცესის დასაწყებად თბილისი ირჩევდა „ადამიანზე ორიენტირებული, პროაქტიური პოლიტიკის“ გატარება.

2010 წელს, საქართველოს ხელისუფლებამ ასევე დაამტკიცა „რეფერალური მომსახურების სახელმწიფო პროგრამა“, რამაც ოკუპირებულ რეგიონებში მცხოვრებ მოქალაქეებს საშუალება მისცა უფასო სამედიცინო მომსახურებით ესარგებლათ საქართველოს დანარჩენ ტერიტორიაზე (საქართველოს სახალხო დამცველი, 2014). აღნიშნული პროგრამა საკმაოდ წარმატებული აღმოჩნდა კონფლიქტის ტრანსფორმაციის ჭრილში, თუმცა მან სასურველ მასშტაბებს ვერ მიაღწია.

2012 წელს საქართველოში ახალი მთავრობის არჩევის მიუხედავად, მალევე ნათელი გახდა, რომ სისტემურ დონეზე საქართველოს სამშვიდობო პოლიტიკა დიდად ვერ შეიცვლებოდა, ვინაიდან აფხაზეთსა და ცხინვალის რეგიონში რუსული ოკუპაციის კიდევ უფრო გაძლიერება საქართველოს მთავრობას ძველებურად რეაქციულ და კრიზისულ სამუშაო რეჟიმში ამყოფებდა. ამას ემატებოდა, 2013 წელს გაძლიერებული „ბორდერიზაცია“

სამხრეთ ოსეთის მიმართულებით, რაც საქართველოსთვის საკმაოდ მტკივნეული გამოდგა. ამასთან პრაქტიკულად შეუძლებელი გახდა ადამიანებს გადაადგილება გამყოფ ხაზზე, რის გამოც საგრძნობლად იმატა მისი მიმდებარე ტერიტორიიდან ადამიანთა გატაცებებმა და უკანონო დაკავებებმა (Boyle, 2016, გვ. 2).

ახალმა ხელისუფლებამ „ქართულმა ოცნების“ კოალაციის სახით პირველი ხელშესახები შედეგების მიღწევა მხოლოდ მმართველობის მეოთხე წელს შეძლო, როცა ქართულ–აფხაზურ–ოსური სამხრევი შეთანხმების საფუძველზე, 2016 წლის 11 მარტს, პატიმრების გაცვლა მოხდა გალის რაიონსა და სოფელ ერგნეთთან (Civil.ge, 2016). ამ ფაქტს საკმაოდ პოზიტიური გამოხმაურება და მნიშვნელოვანი მხარდაჭერა მოჰყვა სოხუმის, ცხინვალისა და საერთაშორისო საზოგადოების მხრიდან, თუმცა ვერც აღნიშნული მოვლენა ვერ იქცა პოზიტიური ძვრის შემტანი არადინამიურ სამშვიდობო პროცესში. სტერილურ ფორმატად გადაიქცა ჟენევის საერთაშორისო დისკუსიებიც, შედეგად 2017 წლისთვის საქართველოს სამშვიდობო პოლიტიკა მასშტაბური შედეგების გარეშე სრულდებოდა, რომელიც საზოგადოებრივ დონეზე ფიზიკურ გათიშულობას სულ უფრო ზრდიდა. მაგალითად, 2016–2017 წლებში აფხაზეთში მოქმედი 5 გამშვები პუნქტიდან დე–ფაქტო მთავრობის გადაწყვეტილებით სამი დაიხურა, რომელთაც დღეში გალის რაიონის ათასამდე მაცხოვრებელი იყენებდა. გარდა ამისა გაიზარდა სანქციები ე.წ. „საზღვრის უკანონო კვეთის“ ბრალდებით დაკავებულთათვის. ჯარიმები გასამმაგდა, ხოლო განმეორებითი დარღვევის შემთხვევაში სანქციებს დაემატა ადმინისტრაციული პატიმრობა (საქართველოს სახალხო დამცველი, 2017, გვ. 4–6).

ამრიგად საქართველოს სამშვიდობო პროცესის თანამედროვე ეტაპი, რომელიც 2008 წლის შედეგ დაიწყო წლიდან წლამდე კარგავს დინამიკას. მოცემული ვითარება თავის მხრივ სულ უფრო აღრმავებს ქართულ–აფხაზური და ქართულ–ოსური საზოგადოებების ემოციურ და ფიზიკურ გათიშულობას და კონფლიქტის ტრანსფორმაცია შეყავს ყველაზე რთულ ფაზაში, რომელიც სულ უფრო ბუნდოვანი და გარე სტიმულებზე დამოკიდებული ხდება.

6. კონფლიქტების ტრანსფორმაცია კვიპროსზე და საქართველოში: შედარებითი ანალიზი

ღრმად დაყოფილ საზოგადოებებში, სადაც ადამიანთა შორის აღმართულია მავთულხლართები და ფიზიკური ბარიერები არსებობს ნოციერი ნიადაგი უნდობლობის, მტრის ხატისა და კონფლიქტის კვლავწარმოებისთვის (Hadjipavlou, მაისი 2007, გვ. 351). კონფლიქტების ტრანსფორმაცია, როგორც ეს ჯონ პოლ ლედერაქის თეორიის ანალიზიდან გამოჩნდა, კომპლექსური და მრავალშრიანი პროცესია, რომლის ცენტრში კონფლიქტით გათიშულ საზოგადოებებს შორის ურთიერთობა ქსელის გაძლიერებაა. მართლაც, კონფლიქტის ტრანსფორმაციის საბოლოო დანიშნულება – შერიგება მოითხოვს ახალი რწმენების, დამოკიდებულების, ემოციებისა და მიზნების ფორმირებას, რაც ადამიანთა ფიზიკური ინტერაქციისა და საზოგადოების სამივე ფენის ინტეგრირებული მიდგომის გარეშე შეუძლებელია (Hadjipavlou, 2007, გვ. 59). კონფლიქტის ტრანსფორმაცია წარმოადგენს პროცესს, რომელმაც უნდა გაარღვიოს „სოციალური ქსოვილი“ და შექმნას სივრცე, სადაც კონფლიქტის მხარეები შეძლებენ ერთმანეთის შიშების, ტკივილის, საჭიროებებისა და ინტერესების მოსმენას (Hadjipavlou, 2007, გვ. 70). როგორც ნაშრომის თეორიული ჩარჩოს აღწერისას აღინიშნა, კონფლიქტის ტრანსფორმაცია მიმდინარეობს პერსონალურ, ურთიერთობით, სტრუქტურულ და კულტურულ დონეებზე, შესაბამისად მოცემული თავის მიზანია ერთმანეთს შეადაროს თუ რომელ დონეზე ტრანსფორმირდნენ კვიპროსისა და საქართველოს კონფლიქტები და რა როლს თამაშობს კონფლიქტით იზოლირებულ საზოგადოებებს შორის ფიზიკური კავშირების არსებობა/არარსებობა ამ პროცესში.

კვიპროსის სამშვიდობო პროცესების დინამიკის ანალიზმა აჩვენა, რომ კუნძულზე კონფლიქტის პოზიტიური ტრანსფორმაცია 2003 წელს დაიწყო, რასაც მშვიდობის მშენებლობის კუთხით სრულიად არადინამიური 30 წელი უძღოდა წინ. სწორედ 2003 წელს „მწვანე ზოლის“ გახსნამ შეუწყო ხელი კონფლიქტის განმუხტვას პიროვნულ და ურთიერთობით დონეზე, ვინაიდან დაიწყო მასშტაბური და გაცხოველებული მიმოსვლა

ორ საზოგადოებას შორის, რამაც თავის მხრივ ხელი შეუწყო გაუცხოების შესუსტებას, სტერეოტიპების დეკონსტრუქციასა და საერთო სარგებლისთვის თანამშრომლობას (მაგალითად სავაჭრო კავშირების გაღრმავებას). კონფლიქტის ტრანსფორმაციაში ფიზიკური კავშირების გაძლიერების მნიშვნელობას აჩვენებს ასევე ის ადამიანური ისტორიები, რომლის ერთ–ერთი მაგალითიც მე–4 თავში იყო მოყვანილი. მაშასადამე, ის მოცემულობა, რომ 2017 წლის მდგომარეობით სამხრეთ და ჩრდილოეთ კვიპროსის ლიდერებს შორის უმაღლეს დონეზე მიმდინარეობდა მოლაპარაკებები კუნძულის გაერთიანებაზე მიანიშნებს, რომ კონფლიქტის ტრანსფორმაცია სტრუქტურულ დონეზეა გადასული, რაც უპირველესყოფლისა 2003 წელს აღდგენილი გადაადგილების მონაპოვარია.

აღნიშვნის ღირსია ასევე ის ფართოდ გავრცელებული შეხედულება, რომ კვიპროსის კონფლიქტის ტრანსფორმაციას ხელი შეუწყო კვიპროსის რესპუბლიკის გაწევრიანებამ ევროკავშირში, თუმცა როგორც კვლევისას გამოჩნდა, ოფიციალური ნიქოზიასთვის ევროკავშირის წევრობა აღმოჩნდა არა ჩრდილოეთ კვიპროსის ევროპეიზაციის და ჩართულობის ინსტრუმენტი, არამედ არსებითი პოლიტიკური ბერკეტი ანკარაზე ზეწოლის მოსახდენად, შესაბამისად ევროკავშირის წევრობა ვერ ჩაითვლება კუნძულზე კონფლიქტის ტრანსფორმაციის კუთხით მოპოვებული წარმატების საფუძვლად.

საქართველოს შემთხვევაში კონფლიქტის მხარე საზოგადოებებს შორის ფიზიკურმა ინტერაქციამ ასევე აჩვენა დადებითი, ისევე როგორც მისმა არარსებობამ უარყოფითი შედეგები. 1990–იანი წლებიდან 2004 წლამდე ქართულ–ოსურ სამშვიდობო პროცესში გამოკვეთილად დიდ როლს თამაშობდა ცხინვალის რეგიონში თავისუფალი გადაადგილების რეჟიმი, ასევე ერგენეთის ბაზრის სახით საერთო სავაჭრო სივრცის არსებობა, რომელიც მუდმივი ინტერაქციის წყარო იყო ეთნიკურად ქართველი და ოსი მოსახლეობისთვის. თავის მხრივ, 1990–იანი წლების ბოლოს სამხრეთ ოსეთში დევნილების დაბრუნება ნათელი დასტური იყო იმისა, რომ კონფლიქტის ტრანსფორმაცია ინდივიდუალურ და ურთიერთობით დონეზე წარმატებით მიმდინარეობდა, თუმცა 2004 წელს ერგენეთის ბაზრის დახურვამ და იმავე წლის ზაფხულის მოვლენებმა სერიოზული

ზიანი მიაყენეს ამ პროცესს. მომდევნო და დღემდე მძიმე შედეგების მომტანი დარტყმა აღმოჩნდა 2008 წლის აგვისტოც, როცა რუსეთის ოკუპაციამ, ბორდერიზაციამ და ამ რეგიონში განსაკუთრებული სამართლებრივი რეჟიმის დამყარებამ სრულ იზოლაციაში მოაქცია სამხრეთ ოსეთი დანარჩენი საქართველოსგან, სრულად დახია რა უკან ქართულ-ოსური ნდობის აღდგენის პროცესი.

სამხრეთ ოსეთისგან განსხვებით აფხაზეთის კონფლიქტის მასშტაბურობიდან გამომდინარე, ქართულ-აფხაზური ურთიერთობები ბევრად უფრო რთულად აღსადგენი გამოდგა, რასაც ყველა ეტაპზე ხელს უწყობდა ეთნიკურად ქართული მოსახლეობის გადაადგილების შეზღუდვა აფხაზეთის ტერიტორიაზე. დაბალი ფიზიკური ინტერაქციის გამო აქ არ დაწყებულა კონფლიქტის ტრანსფორმაცია საზოგადოების ქვედა დონეზე. ამასთან 1995–1997 წლებში აფხაზეთის სტატუსის მოლაპარაკებების საგნად ქცევა წარმოადგენდა არაეფექტურ გადაწყვეტილებას, ვინაიდან მაშინ, როცა ადამიანურ და ურთიერთობებით დონეზე კონფლიქტი ჯერ კიდევ არ იყო განმუხტული, მისი ტრანსფორმაცია პირდაპირ სტრუქტურული დონიდან იწყებოდა. პრობლემატურია თანამედროვე პერიოდში, ვინაიდან როგორც ზემოთ აღინიშნა, გაზრდილი რუსული სამხედრო ოკუპაციის ფონზე სულ უფრო იზრდება ფიზიკური ბარიერები აფხაზეთსა და დანარჩენ საქართველოს შორის.

ამრიგად კვიპროსისა და საქართველოს სამშვიდობო პროცესის შედარებისას ცალსახად იკვეთება კონფლიქტით დაყოფილ საზოგადოებებს შორის ფიზიკური ინტერაქციისა და ამ კონფლიქტების ტრანსფორმაციას შორის პირდაპირი კორელაცია.

დასკვნა

ნაშრომი მიზნად ისახავდა სამშვიდობო თეორიების პრიზმიდან გამოეკვლია საქართველოსა და კვიპროსის ეთნო-პოლიტიკური კონფლიქტების დარეგულირების განსხვავებული დინამიკის მიზეზები. ნაშრომის საკვლევ პრობლემას წარმოადგენდა ვითარება, რომლის მიხედვით მსგავსი პოსტ-კონფლიქტური გარემოებების მიუხედავად კვიპროსში მოხერხდა კონფლიქტის პოზიტიური ტრანსფორმაცია, ხოლო საქართველოში

ვერა, გამომდინარე აქედან, ნაშრომის მთავარ საკვლევ კითხვა იყო ის, თუ რატომ ვერ მოხდა კონფლიქტების პოზიტიური ტრანსფორმაცია საქართველოში კვიპროსისგან განსხვავებით. ნაშრომის ჰიპოთეზად შემოთავაზებული იყო მოსაზრება, რომლის მიხედვით საქართველოში, კვიპროსისგან განსხვავებით კონფლიქტის ტრანსფორმაცია ვერ მოხერხდა კონფლიქტში მყოფ საზოგადოებებს შორის ფიზიკური ინტერაქციის არარსებობის გამო.

სტრუქტურულად, ნაშრომის პირველი ნაწილი დაეთმო კვლევის შედეგებისა და ჰიპოთეზის დასადასუტრებლად გამოყენებული თეორიის – ჯონ პოლ ლედერაქის ტრანსფორმაციული მშვიდობის მშენებლობის ანალიზს, ასევე ნაშრომისთვის რელევანტური ლიტერატურის მიმოხილვას. ნაშრომის მეორე ნაწილი უმეტესად ფოკუსირებული იყო კვიპროსსა და საქართველოში სამშვიდობო პროცესების დინამიკის შესწავლასა და მათ შედარებით ანალიზზე. აღსანიშნავია, რომ ნაშრომის დამატებით ღირებულებას წარმოადგენდა საქართველოში შედარებით ახალი აკადემიური დისციპლინის – მშვიდობის კვლევების განვითარებაში თავისი წვლილის შეტანას.

ბიბლიოგრაფია

ბთკვ - პოლიტიკის კვლევის ჯგუფი (2008). *აფხაზეთში კონფლიქტის მოგვარების ჩარჩოს ანალიზი*, თბილისი

ბოდენის დოკუმენტი. (2001) სრული ტექსტი ქართულ ენაზე იხ:

http://www.parliament.ge/files/1329_22127_566879_Danarti_8.doc

ზურაბიშვილი, თ. (2006). *თვისებრივი მეთოდები სოციალურ კვლევაში*.

თბილისი: სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრი

თურმანიძე თ. (2009). „სამხრეთ ოსეთის“ კონფლიქტის დარეგულირების მექანიზმის მოკლე ისტორია: 1992-2008 წწ, ბთკვ - პოლიტიკის კვლევის ჯგუფი.

კვინიკაძე გვანცა (07.10. 2002). კონტრაბანდასთან ბრძოლაში მთავრობას მხოლოდ ამინდი ეხმარება, 24 საათი

სააკაშვილი მ. (2005) სიტყვა ინგლისურ ენაზე იხ. <https://www.coe.int/T/E/Com/Files/PA-Sessions/janv-2005/saakashvili.pdf>

სააკაშვილი მ. (21. 09. 2004) სიტყვა ინგლისურ ენაზე იხ. <http://www.un.org/webcast/ga/59/statements/geoeng040921.pdf>

სამხრეთ ოსეთის ადმინისტრაცია. (2013). ხელშეკრულებიდან აღიარებამდე, იხ. <http://www.soa.gov.ge/>

საქართველოს მთავრობა. (2010). სახელმწიფო სტრატეგია ოკუპირებული ტერიტორიების მიმართ - ჩართულობა თანამშრომლობის გზით, 27.01.2010 იხ. http://smr.gov.ge/Uploads/_7db17f7a.pdf

საქართველოს მთავრობა. (2010). ჩართულობის სტრატეგიის სამოქმედო გეგმა, 03.07.2010 იხ. http://smr.gov.ge/Uploads/_94d96fb2.pdf

საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო (2014). 2 წლიანი მუშაობის ანგარიში, თბილისი იხ. <https://goo.gl/cKpqBa>

საქართველოს პარლამენტი. (2006). ინფორმაციული ცნობა „ქართულ-ოსური კონფლიქტის“ შესახებ იხ. <http://www.parliament.ge/uploads/other/18/18511.pdf>

საქართველოს სახალხო დამცველი. (2014). *კონფლიქტებით დაზარალებული მოსახლეობის უფლებრივი მდგომარეობა საქართველოში*, სპეციალური ანგარიში. იხ.

<http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3372.pdf>

საქართველოს სახალხო დამცველი. (2016) *კონფლიქტით დაზარალებული მოსახლეობის უფლებრივი მდგომარეობა საქართველოში*, თბილისი

საქართველოში მომხდარ კონფლიქტთან დაკავშირებული ფაქტების დამდგენი

დამოუკიდებელი საერთაშორისო მისია (2009). ანგარიში ქართულ ენაზე, ტომი II იხ.

<http://smr.gov.ge/Uploads/66c4e7.pdf>

სახალხო დამცველი (2017). სპეციალური ანგარიში „გადასასვლელების გაუქმების გავლენა აფხაზეთის გამყოფ ხაზზე მცხოვრები მოსახლეობის უფლებრივ მდგომარეობაზე. იხ

<http://ombudsman.ge/uploads/other/4/4911.pdf>

წამალაშვილი ე.. (26.07.2005). *გორის ტერაქტი გახსნილია, გამოძიებამ ამ დანაშაულში რუსეთის აგენტურის კვალს მიაგნო*, რადიო თავისუფლება იხ.

<https://www.radiotavisupleba.ge/a/1542418.html>

Civil.ge (11.03.2016). *ქართული, აფხაზური და ოსური მხარეები მიესალმებიან პატიმრების გათავისუფლებას*. იხ. <http://civil.ge/geo/article.php?id=30185>

Civil.ge. (17.07.2008). *აფხაზეთის კონფლიქტის მოგვარების პროცესში გერმანია ლიდერის როლს კისრულობს*. იხ. <http://www.civil.ge/geo/article.php?id=18817>

Civil.ge. (17.08.2008). *ევროკავშირის შუამავლობის საფუძველზე მომზადებული ექსპუნქტიანი გეგმა*, იხ. <http://www.civil.ge/geo/article.php?id=19157>

Civil.ge. (22.12.2008). *Russia Blocks Georgia OSCE Mission Extension* იბ.

<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=20171>

Civil.ge. (23.11.2010). *საქართველოს ძალის არგამოყენების პირობა*. იბ.

<http://www.civil.ge/geo/article.php?id=23377>

Civil.ge. (29.08.2008). *ქართულ-ოსური კონფლიქტის მოწესრიგების პრინციპების შესახებ*

1992 წლის 24 ივნისის შეთანხმება, იბ. http://www.civil.ge/geo/_print.php?id=19346

Anchabadze G. (2010). *Georgia and Abkhazia: Lost opportunities up until 2008*. In *EU-Caucasus Dialogue on Georgian-Abkhaz Relations*, International Alert.

Berg B. L. (2007). *Qualitative research methods for the social sciences*. Boston, MA: Allyn and Bacon

Boedeltje, F & J. van Houtum, H & T. Kramsch, O. (2007). The shadows of no man's land : crossing the border in the divided capital of Nicosia, Cyprus. *Geographica Helvetica*

Boyle E. (2016). *Borderization in Georgia: Sovereignty Materialized*, Kyushu University.

Carey Henry F. (2012) *Privatizing the Democratic Peace: Policy Dilemmas of NGO Peacebuilding*, London: Palgrave Macmillan

Christie, D. J., Wagner, R. V., & Winter, D. A. (Eds.). (2001). *Peace, Conflict, and Violence: Peace Psychology for the 21st Century*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.

Christou J. (2015). *Movement across Green Line up but trade still slow*, Cyprus Mail ob.
<https://cyprus-mail.com/2015/06/02/movement-across-green-line-up-but-trade-still-slow/>

Cohen J. (1999). *A question of sovereignty: The Georgia-Abkhazia peace process*, Accord, Vol. 7, Conciliation Resources.

Cornell S. E. (2002). *Autonomy and Conflict: Ethnoterritoriality and Separatism in the South Caucasus – Cases in Georgia*, Uppsala

Dağlı I. (2017). *The Cyprus Problem: Why Solve a Comfortable Conflict?* Oxford Research Group, ob. <https://www.oxfordresearchgroup.org.uk/blog/the-cyprus-problem-why-solve-a-comfortable-conflict>

De Waal T. (2010). *The Caucasus: An Introduction*, Oxford University Press

Feichtinger W., Felberbauer E., Jureković P., (2010). *Failed Prevention - The Case of Georgia*, National Defence Academy and Bureau for Security Policy

Gerrits A. W. M. & Bader M. (2016). *Russian patronage over Abkhazia and South Ossetia: implications for conflict resolution*, East European Politics Vol. 32, Iss. 3

GFSIS. (2005). *South Ossetia Roadmap Presented by Georgian Prime Minister Zurab Nogaideli to the OSCE Permanent Council in Vienna on October 27, 2005* ob.
https://www.gfsis.org/media/download/GSAC/resources/South_Ossetia_Road_Map.pdf

Goodrick D. (2014) *Comparative Case Studies*, Methodological Briefs Impact Evaluation No. 9.
UNICEF

Graef J. (2015) *Practicing Post-Liberal Peacebuilding: Legal Empowerment and Emergent Hybridity in Liberia*, UK: Palgrave Macmillan

Hadjipavlou M. & Kanol B. (2008). *The Impacts of Peacebuilding Work on the Cyprus Conflict*,
CDA

Hadjipavlou M. (2007). *Multiple Stories*, Innovation: The European Journal of Social Science
Research, 20:1

Hadjipavlou M. (May 2007), *The Cyprus Conflict: Root Causes and Implications for Peacebuilding*,
Journal of Peace Research, Vol. 44, No. 3

Hogan, S. (2013). *Understanding Discourse Analysis?* Paper Produced for Doctor of Practice
Students. ob. https://www.academia.edu/3709348/Understanding_Discourse_Analysis

Human Rights Watch. (2009). *Up in Flames: Humanitarian Law Violations and Civilian Victims in
the Conflict over South Ossetia*, 2009 ob.

<https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/georgia0109web.pdf>

International Crisis Group (26.11.2004). *Georgia: Avoiding War in South Ossetia*, Report N°159,

Janik M. (2017). *Ending the Never-Ending Story: Will Current Peace Efforts be the Final Chapter
in the Cyprus Conflict?* DOC Research Institute, Berlin.

Ker-Lindsay J. (2011). *The Cyprus Problem: What Everyone Needs to Know*, Oxford University Press, USA

Key to the Future. (2006) ob. <http://www.kapba.de/KeyToTheFuture.html>

Knox C. and Quirk P. (2001). *Peace Building in Northern Ireland, Israel and South Africa Transition, Transformation and Reconciliation*, Palgrave Macmillan

Lebovic H. (2013) *Towards a Coherent Unity of Perspectives on Peace: Burton, Lederach and the Philosophy of Ken Wilber*, Integral Review, Vol. 9, No. 1

Ledearch J. P. (1996). *Remember and Change*. Peace and Reconciliation Conference: Fermanagh District Partnership, Enniskillen, Northern Ireland.

Lederach J. P. (1997) *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. Washington, DC: United States Institute of Peace

Lönnqvist L. (2008). *Civil society in reconciliation: beyond the 'Cyprus problem'*, INTRAC, Policy Briefing Paper 21, Oxford.

Macharashvili N., Basilaia E., Samkharadze N. (2016). *Assessing the EU's conflict prevention and peacebuilding interventions in Georgia*, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Matyók T., Senehi J., and Byrne S. (2011). *Critical Issues in Peace and Conflict Studies: Theory, Practice, and Pedagogy*, Lexington Books

Michael S. M. (2009). *Resolving the Cyprus Conflict: Negotiating History*, Palgrave Macmillan

- Newman E., Paris R., Richmond O. P. (eds). (2009). *New Perspectives on Liberal Peacebuilding*, Tokyo: UNU Press
- Nilsson M. & Kreutz J. (2010). *Protracted conflicts: Issues or dynamics at stake?* A journal of peace research and action. Life and Peace Institute: Vol. 15.
- Odenthal H. V. (2013). *The Green Line, Cyprus: a Space of Exception or an Exceptional Space?* Radboud University Nijmegen
- Öjendal J. & Ou S. (2015). *The 'local turn' saving liberal peacebuilding? Unpacking virtual peace in Cambodia*, Third World Quarterly, Vol. 36 , Iss. 5
- Paffenholz T. (2014). *International peacebuilding goes local: analyzing Lederach's conflict transformation theory and its ambivalent encounter with 20 years of practice*, Peacebuilding, 2:1
- Patrick T. (2017) *Liberal Peace and Post-Conflict Peacebuilding in Africa*, UK: Palgrave Macmillan
- Paul A. (2017). *Crans-Montana - A 'now or never' moment for a Cyprus settlement?* European Policy Centre. ob. http://www.epc.eu/pub_details.php?cat_id=4&pub_id=7808
- Peace Economics Consortium. (2011). *Economic Interdependence: Current Assessment and Prospect for the Future*. ob. http://www.transconflict.com/10/wp-content/uploads/2012/06/Cyprus_EconomicInterdependence.pdf
- Protocol on Georgian-Abkhaz Conflict Settlement (24.07.1995) ob. <https://goo.gl/M8fjXx>
- Richmond O. P. (2008) *Peace in International Relations*, Routledge Studies in Peace and Conflict Resolution, New York: Routledge

Stewart S. (2003). *The Role of the United Nations in the Georgian-Abkhazian Conflict*, Journal on ethnopolitics and minority issues in Europe

Svante C. E., Starr F. S. and Smith D. J. (2007). *The August 6 Bombing Incident in Georgia: Implications for the Euro-Atlantic Region*, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program.

Tzimitras H. & Hatay M. (2016). *The Need for Realism: Solving the Cyprus problem through linkage politics*, The Center on the United States and Europe at Brookings.

UN News Centre (2009), *Russia vetoes extension of UN mission in Georgia*. об.

<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=31151>

UN Security Council (03.10.2008). Report of the Secretary-General on the situation in Abkhazia, Georgia.

UN Security Council (11.01.2007). Report of the Secretary-General on the situation in Abkhazia, Georgia.

UN Security Council (26.06.2006). Report of the Secretary-General on the situation in Abkhazia, Georgia

UN Security Council, (25.04.2005). Report of the Secretary-General on the situation in Abkhazia, Georgia

UN Security Council. (28.09.2006). Report of the Secretary-General on the situation in Abkhazia, Georgia.

Varnava A. Faustmann H. (2009). *Reunifying Cyprus: The Annan Plan and Beyond*, I.B.Tauris, New York

Wolfgang D. (2013). *Elicitive Conflict Transformation and the Transrational Shift in Peace Politics*, Palgrave Macmillan UK

Вечерний Тбилиси. (2010). *Эдуард Шеварднадзе: Я думаю, что все могло сложиться по-другому* об. <http://vechernitbilisi.ru/item.php?id=592>

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Ivane Abramashvili

Transformative Peacebuilding in Cyprus and Georgia: Comparative Study

Diplomacy and International Politics

Thesis Submitted in Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of
Diplomacy and International Politics

Supervisor: Tornike Turmanidze
Associate Professor

Tbilisi, 2018